

OPETUKSEN JÄRJESTÄJÄN OPISKELUHUOLTOSUUNNITELMA

Esiopetus

Perusopetukseen valmistava opetus

Perusopetus

Kotkan opetustoimi
Opiskeluhoillon ohjausryhmä
Elokuu 2023

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 ARVIO OPISKELUHUOLLON KOKONAISTARPEESTA JA KÄYTETTÄVISSÄ OLEVISTA OPISKELUHUOLTOPALVELUISTA	2
2.1 Arvio opiskeluhuollon kokonaistarpeesta	2
2.2 Arvio käytettävissä olevista opiskeluhuoltopalveluista	4
3 KOULUYHTEISÖN TOIMENPITEET YHTEISÖLLISEN OPISKELUHUOLLON EDISTÄMISEKSI	6
3.1 Yleiskuvaus	6
3.2 Oppilaiden ja kouluyhteisön hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden seuraamisen käytännöt ja keskeiset tulokset valtakunnallisilla ja paikallisilla mittareilla	7
3.3 Koulukohtaisten opiskeluhoitoryhmien johtaminen, kokoonpano ja toimintatavat	9
3.4 Poissaolojen ennaltaehkäisy, suunnitelmallinen seuranta ja sen seurantamenetelmät ja -tiedot ja poissaoloihin puuttuminen, työn- ja vastuunjako sekä luvattomista poissaoloista ilmoittaminen huoltajalle	10
3.5 Tupakkatuotteiden ja muiden päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen	12
3.6 Yhteistyö ja käytänteet kouluympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa	15
4 TOIMENPITEET TARVITTAVIEN TUKITOIMEN JÄRJESTÄMISEKSI YKSILÖKOHTAISESSA OPISKELUHUOLLOSSA	16
4.1 Yleiskuvaus	16
4.2 Oppilaan ohjaaminen opiskeluhoitopalveluihin	16
4.3 Yksittäisen oppilaan tueksi koottava monialainen asiantuntijaryhmä	17
4.4 Tarvittavan opiskeluhuollon järjestäminen kurinpitotoimen tai oppilaan opetukseen osallistumisen epäämisen yhteydessä	19
4.5 Opettajan rooli laajan terveystarkastukseen luokilla 1, 5 ja 8 antaman oppilaan selviytymistä ja hyvinvointia kuvaavan arvion toimintakäytänteet koulussa	20
4.6 Oppilaan koulupäivän aikaisen erityisruokavalion tai lääkityksen ilmoittamisen käytänteet ..	21
5 YHTEISTYÖN JÄRJESTÄMINEN OPPILAIEN JA HEIDÄN PERHEIDENSÄ SEKÄ KOULUSSA TYÖSKENTELEVIEN JA MUIDEN OPPILAIEN HYVINVOINTIA TUKEVIEN TAHOJEN KANSSA	22
5.1 Yleiskuvaus	22
5.2 Oppilaiden, huoltajien, opetustoimen henkilöstön ja opiskeluhoitopalvelujen osallisuus opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmien laatimiseen ja yhteisöllisen opiskeluhuollon toteuttamiseen	22
5.3 Koulun opetus- ja muun henkilöstön perehdytys ja osaamisen varmistaminen yhteisöllisessä työssä	23
5.4. Opiskeluhuollon moniammatillinen yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen, joustavan perusopetuksen ja sairaalaopetuksen yhteydessä	23
5.5 Yhteistyö muiden oppilaiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa	24
5.6 Yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhuollon periaatteista ja toiminnasta tiedottaminen oppilaille, huoltajille, henkilöstölle ja yhteistyötahoille	26

6 SUUNNITELMAT OPPILAIDEN SUOJAAMISEKSI VÄKIVALLALTA, KIUSAAMISELTA JA HÄIRINNÄLTÄ SEKÄ KRIISISUUNNITELMA	26
6.1 Yleisesti suunnitelmasta oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä	26
6.2. Kiusaaminen, häirintä ja väkivalta sekä rikokset ja rikolliset teot määrittelyä.....	28
6.3 Väkivaltaa, kiusaamista ja häirintää ennalta ehkäisevät ja yhteisöllisyyttä vahvistavat toimet esiopetuksessa ja koulussa	31
6.4 Kiusaamiseen sekä väkivalta- ja häirintätilanteisiin puuttuminen esi- ja perusopetuksessa .	35
6.5 Esiintyvyyden seuraaminen	40
6.6 Suunnitelma kriisi-, uhka- ja vaaratilanteiden varalle	40
7 OPISKELUHUOLTO PERUSOPETUKSEEN VALMISTAVASSA OPETUKSESSA	42
8 OPISKELUHUOLTOSUUNNITELMAN TOTEUTTAMINEN, SEURAAMINEN JA ARVIOINTI.....	43

1 JOHDANTO

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 13§:n mukaan koulutuksen järjestäjän on laadittava opiskeluhuollon kokonaisuuden toteuttamiseksi koulutuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma. Esi- ja perusopetuksessa siitä käytetään nimitystä opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma. Se sisältää opiskeluhuollon toteuttamisen tavoitteet ja keskeiset periaatteet sekä toimenpiteet opiskeluhuollon toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (omavalvonta). Suunnitelma laaditaan yhteistyössä oppilaitosten henkilöstön, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa.

Kunnan alueella toimivien koulutuksen järjestäjien opiskeluhooltosuunnitelmat tulee liittää lastensuojelulain 12§:n 1 momentissa tarkoitettuun kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa. Maakunnallinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on hyväksytty kesällä 2020 ja Kotka toteuttaa siihen kirjattuja toimenpiteitä vuoden 2024 loppuun. Kymenlaakson hyvinvointialue järjestää 1.1.2023 alkaen oppilaille tarjottavat opiskeluhuollon palvelut.

Tämä on lain edellyttämä opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma, jonka Opetushallitus on määrännyt otettavaksi käyttöön viimeistään 1.8.2023. Tämän suunnitelman päivittämisestä vastaa Opetustoimen johtama opiskeluhuollon ohjausryhmä. Koulu- ja oppilaitoskohtainen opiskeluhooltosuunnitelma poistuu lainsäädännöstä ja Opetushallituksen antamista valtakunnallisista määräyksistä. Jatkossa sen korvaa tämä suunnitelma, jota koulut täydentävät koulukohtaisilla toimintasuunnitelmillla.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelmassa on kuvattu:

- 1) arvio opiskeluhuollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhooltopalveluista;
- 2) oppilaitosyhteisön toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhuollon edistämiseksi ja tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi;
- 3) yhteistyön järjestäminen opiskelijoiden ja heidän perheidensä sekä oppilaitoksessa työskentelevien ja muiden opiskelijoiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa;
- 4) suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä kriisisuunnitelma
- 5) toimenpiteet opiskeluhooltosuunnitelman toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (omavalvonta).

Koulujen ja esiopetuksen yksiköiden tulee laatia monenlaisia suunnitelmia siitä, miten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa sekä turvallisuutta edistetään ja ylläpidetään. Toimintaohjeista löydät tietoa tästä liitteestä. Lisäksi kouluille ja esiopetuksen yksiköille on annettu sisäisiä toimintaohjeita.

2 ARVIO OPISKELUHUOLLON KOKONAISTARPEESTA JA KÄYTETTÄVISSÄ OLEVISTA OPISKELUHUOLTOPALVELUISTA

2.1 Arvio opiskeluhuollon kokonaistarpeesta

Kotkan opetustoimen vastuualueella toimii 16 koulua. Näistä 11 on alakouluja, 2 yhtenäiskoulua ja 3 yläkoulua. Kotkansaaren yhtenäiskoulu toimii kahdessa yksikössä, Haukkavuoren koulussa ja Keskuskoulussa. Esiopetusyksiköitä on 13. Keväällä 2023 oppilaita on ollut noin 4800. Luku sisältää perusopetukseen valmistavassa opetuksessa olevat oppilaat ja esioppilaat.

Arvioon opiskeluhuollon kokonaistarpeesta sisältyvät yksilökohtaisessa ja yhteisöllisessä opiskelu- huollossa sekä opiskeluhuollon yhteistyössä tarvittavat resurssit. Kotka on saanut valtion lisärahoitusta palvelujensa toteuttamiseen, jossa kriteerinä on matala koulutustaso, korkea työttömyysaste ja maahanmuuttajataustaisen väestön osuus kuntalaisista. Kotkassa on Kymenlaakson kunnista eniten maahanmuuttajataustaisia oppilaita. Valtakunnallisesti arvioituna myös erityistä tukea saavien oppilaiden määrä on poikkeuksellisen korkea. Nämä eivät suoraan näydytettynä esimerkiksi opiskeluhuollon palveluissa.

Valtakunnalliset TEA-viisari (Kuva 1.) ja kouluterveyskysely tuottavat säännöllisesti arviointitietoa opiskelijoiden terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä tekijöistä. Opetustoimi tarkastelee säännöllisesti kouluterveyskyselyn tuloksia, kerää vertailutietoa ja kohdentaa tarvittavia toimenpiteitä. Vuoden 2021 kouluterveyskysely tehtiin pitkään jatkuneen tartuntatautilanteen ja siitä aiheutuneiden poikkeuksellisten opetusjärjestelyn jälkeen ja aikana. Myös vapaa-ajan toiminnoissa oli ollut rajoitteita. Tästä syystä tuloksia analysoitaessa oli hyvä muistaa, että tulokset kuvaavat hyvin poikkeuksellista ajanjaksoa oppilaiden ja opiskelijoiden elämässä. Tästä huolimatta muutokset edellisessä kouluterveyskyselyssä saatuihin tuloksiin olivat verraten maltilliset. Kokemus koulu yhteisöön tärkeäksi osaksi kuulumisesta oli vertailuvuosina kokonaisuudessaan laskenut. Alakouluikäisten osalta se oli pysynyt ennallaan, mutta yläkouluikäisten ja lukion opiskelijoiden osalta kokemus oli laskenut lähes 10 %. Alakouluikäisten ja lukiolaisten osalta merkittävää oli, että vain 40 % oppilaista kokee olevansa tärkeä osa koulu yhteisöä. Yläkoulun oppilaista lähes 70 % kokee olevansa tärkeä osa koulu yhteisöä.

 Pisteet	Kotka	Kymenlaakson hyvinvointialue	Koko maa
Voimavarat	55	58	60
Opettajamitoitus	51	50	50
Koulunkäyntiavustajien/-ohjaajien henkilöstömitoitus	83	80	73
Kouluterveydenhoitajamitoitus	84	89	81
Koululääkärimitoitus	15	23	25
Koulun psykologimitoitus	4	28	58
Koulun kuraattorimitoitus	95	78	73

Kuva 1. TEA-viisari 2021: voimavarat

Maakunnallisessa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa, joka on laadittu vuosille 2020–2024, on määritelty useita seurantaindikaattoreita. Kotkan opetustoimi seuraa ja arvioi asetettuja tavoitteita ja valitsee vuosittaiset painopisteet toimenpiteille (Kuva 2.).

KOTKAN KAUPUNKI OPETUSTOIMI Maakunnallinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma painopisteet 2023

Maku LAPE Päätavoite 1: Lasten, nuorten ja perheiden arjen hyvinvointi lisääntyy

Kotka: Yleisesti hyvinvointia lisäävät toimet, lasten ja nuorten palveluiden sisällöllinen kehittäminen, yhteistyömuodot vastuualueiden sisällä, välillä ja muiden toimijoiden kanssa, henkilöstön osaaminen ja koulutus

1. Lasten ja nuorten arvostus
 - Kokemus koulu yhteisöön kuulumisesta: tunnustetaan Korona- ajan vaikutus vastauksiin, pyritään vahvistamaan ja tukemaan yhteisöllisyyden kokemusta
4. Lasten ja nuorten terveyden edistäminen
 - Miellialaan liittyvät ongelmat: viedään yhteisöllisen opiskeluhuollon opetuksenjärjestäjäkohtainen tavoite (2021-2023) Mielen hyvinvoinnin vahvistaminen päätökseen ja käynnistetään seuraava 2-vuotinen tavoite Hyvinvoiva koulu yhteisö (2023-2025)
5. Tuen oikea-aikainen ja yhdenvertainen saatavuus
 - Lapset ja nuoret kokevat, että koulussa on mahdollisuus keskustella asioista. Jatketaan tuen tarjoamista ja ylläpitämistä.
 - Järjestetään henkilöstölle koulutusta mm. sosiaalisesta jännittämisestä

Maku LAPE Päätavoite 2: Lasten, nuorten ja perheiden osallisuus ja yhteisöllisyys vahvistuvat

Kotka: Yleisesti hyvinvointia lisäävät toimet, harrastaminen, lasten ja nuorten palvelujen sisällöllinen kehittäminen, yhteistyömuodot vastuualueiden sisällä, välillä ja muiden toimijoiden kanssa, henkilöstön osaaminen ja koulutus

1. Yhdenvertaiset mahdollisuudet tavata, toimia ja vaikuttaa
 - Jatketaan hyvin alkanutta Harrastamisen Suomen mallia ja monipuolista koulujen kerhotoimintaa
5. Lähiyhteisöt mukana osallisuuden luomisessa
 - Jatketaan edelleen koulujen ja oppilaitosten yhteisöllisen opiskeluhoollon suunnittelua ja toteutusta vahvistamalla dialogista toimintakulttuuria

Maku LAPE Päätavoite 3: Lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien monialainen verkostotyö kehittyä ja jalkautuu

Kotka: lasten ja nuorten palvelujen sisällöllinen kehittäminen, yhteistyömuodot vastuualueiden sisällä, välillä ja muiden toimijoiden kanssa, henkilöstön osaaminen ja koulutus

1. Lapsi, nuori ja perhelähtöinen moniammatillinen työ yli sektorirajojen
 - kts. Päätavoite 2: alatavoite 5

Kuva 2. Opetustoimen painopisteet 2023

Lukuvuosittain toukokuussa toteutettavassa opiskeluhoollon arvioinnissa koulut ja oppilaitokset arvioivat opiskeluhoollon kokonaisuuden toteutumista. Myös esiopetuksessa arvioidaan opiskeluhoollon kokonaisuuden toteutumista.

Lukuvuosittain toteutetussa opiskeluhuollon arvioinnissa pyydetään arvio opiskeluhuollon kokonaisuudesta ja sen jakautumisesta lukuvuoden aikana. Kouluissa opiskeluhoitotyö on kohdentunut yksilökohtaiseen ja yhteisölliseen opiskeluhoitotyöhön, moniammatilliseen yhteistyöhön ja kolmiportaisen tuen edellyttämään yhteistyöhön. Koulut arvioivat työn kohdentuvan selkeästi eniten yksilökohtaiseen opiskeluhoitotyöhön. Muu työ jakautuu tasaisesti. Keväällä 2023 tehty arviointi osoitti, että opiskeluhuollon palveluille on esiopetuksessa ja kouluilla tarvetta. Monet koulut totesivat, että yksilökohtaisen opiskeluhoitotyön tarve on kasvanut. Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön suunnitelmallinen työ on vuosien aikana vahvistunut ja kokousten määrä on ollut selkeässä kasvussa. Viime lukuvuonna opiskeluhoitotyöt kokoontuivat keskimäärin 9 kertaa ja tänä keväänä tehdyssä kyselyssä niitä oli keskimäärin 10 kertaa lukuvuoden aikana. Edelleen koulujen välillä on suurta vaihtelua. Moniammatillinen yhteistyö ja oppilaan kolmiportaisen tuen edellyttämä laaja-alainen yhteistyö edellyttävät myös koulujen ja opiskeluhoitopalvelujen tiivistä yhteistyötä.

Kotkan esiopetusyksiköillä on ollut mahdollisuus osallistua koulukohtaiseen yhteisölliseen opiskeluhoitotyöhön. Osassa esiopetuksista koulun kanssa toteutuvaan yhteisölliseen opiskeluhoitoon kuulumisen on selvää ja osallistuminen on ollut säännöllistä. Opiskeluhoollon käsitteet koetaan edelleen epäselviksi ja tarvitsevat esiopetuksen osalta selventämistä. Opiskeluhoitotyö on todentunut kuraattorin vierailuilla esiopetuksessa sekä tarvittaessa esiopetuksesta on voitu olla yhteydessä kuraattoriin, psykologiin ja neuvolan terveydenhoitajaan.

2.2 Arvio käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista

Kotkassa on vuodesta 2019 tehty suunnitelmallista työtä kuraattoripalvelujen vahvistamiseksi. Vakinaisten asiantuntijoiden määrää saatiin kasvatettua yhdeksästä yhteentoista. Sen lisäksi hanke-rahalla resurssia voitiin vahvistaa määräaikaisesti. Samalla työtä kohdennettiin selkeästi esiopetukseen ja alakouluun, yläkouluun ja toiselle asteelle. Aikaisemmin työ oli organisoitu niin, että yhdelle kuraattorille kuului yläkoulu ja siihen tulevat alakoulut sekä esiopetuksen yksiköt, työn määrä ja ajallinen resurssi jäi näin hyvin ohueksi erityisesti esiopetuksessa ja myös alakouluissa. Tällä järjestelyllä pyrittiin myös turvaamaan jatkumoa varhaiskasvatuksen kuraattorin aloittamalle työlle.

Kotkassa on vuodesta 2020 erityisesti kohdennettu kuraattoripalvelua esiopetukseen. Keväällä 2022 valmistui ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö (Tissari 2022, Nyt tarvitaan varhaista yhteistoimintaa - yhteisöllinen ja yksilökohtainen oppilashuolto esiopetuksessa), joka tarkasteli kuraattoripalvelun toteutumista Kotkan esiopetuksessa. Lisäksi toteutettiin yhteinen arviointi esiopetuksen ja kuraattoripalvelujen kanssa. Todettiin, että kuraattoripalvelujen kohdentaminen esiopetukseen on luonut vahvan organisatorisen pohjan, jolle yhteistä työtä on jo voitu rakentaa. Monessa yhteistyötä vahvistavassa asiassa oli jo tapahtunut myönteistä kehitystä. Kuitenkin todettiin,

että edelleen tulee kehittää lasten luottamusta lisäävinä käytänteinä muun muassa ylläpitämällä säännöllisiä tapaamisia esiopetuksen yksiköissä. Huoltajien yhteydenottoa ja vuorovaikutusta edistävinä tekijöinä nähdään muun muassa huoltajien tietoisuuden vahvistaminen ennaltaehkäisevistä kuraattoripalveluista. Yhteistyössä esiopetuksen henkilöstön ja kuraattoripalvelujen välillä on edelleen eniten kehitettävää, joka onnistuu vain suunnittelemalla ja tekemällä asioita yhdessä. Voidaan todeta, että tällä toimintamallilla ja tavalla organisoida työtä, on kyetty vastamaan ainakin osittain lain edellyttämään esiopetuksessa toteutettavaan kuraattoripalveluun. Näin ollen esiopetuksen kuraattorityöhön panostaminen myös jatkossa on tärkeää.

Keväällä 2023 esiopetuksille tehdyn arvioinnin mukaan opiskeluhoollon kuraattoripalvelut koettiin riittäviksi ja kuraattorin työ kohdentui joko ryhmäkohtaisesti tai yksilökohtaisesti. Perusopetuksessa koulujen välillä on tässä suuria eroja. Suurimmassa osassa kouluja koetaan, että opiskeluhoollon kuraattoripalvelua ei ole tarjolla riittävästi (76 %) ja osa kokee, että sitä on ollut riittävästi (24 %). Ne koulut, joilla resurssi arvioitiin riittäväksi, kokevat sen vastaavan koulun tarpeisiin. Ne, joilla resurssia ei nähty riittävänä, kokivat yleisesti tarvetta palvelun lisäämiseen. Kuraattorin läsnäoloa koulussa toivottiin lisää, jotta mahdollisuudet yksilötyön lisäämiseksi myös suunnitelmallisen yhteisöllisen opiskeluhoollotyön toteuttamiseen paranisivat. Yhden koulun oppilaskunta on esittänyt toiveen, että kuraattori olisi enemmän tavattavissa. Saaduissa arvioissa todettiin myös, että kuraattoreiden työaika on mennyt liikaa muuhun kuin opiskeluhoollotyöhön, erilaisiin kokouksiin ja koulutuksiin. Erityisenä mainittiin hyvinvointialueen valmistelutyö ja sen aloittamisen jälkeinen aikana käytetty työaika. Myös yksittäiset poissaolot nähtiin palvelua heikentävinä.

Terveystenhoitajien resurssia koskevat kokemukset jakoutuivat melko tasaisesti. Kouluista 47 % koki, että resurssi on riittävä ja vastaavasti 53 %, ettei se ole riittävä. Koulut toteavat, että terveydenhoitajan tulisi olla paikalla ja tavattavissa nykyistä enemmän. Tätä toivoo myös yhden koulun oppilaskunta. Se mahdollistaisi terveydenhoitajille akuutteihin tilanteisiin puuttumisen ja vahvistaisi yhteisölliseen opiskeluhoollotyön osallistumista. Koululääkäripalveluissa todettiin yhdessä koulussa olevan huomattavaa puutetta.

Opiskeluhoollon psykologipalvelusta, yhtä koulua lukuun ottamatta, kokemus on, ettei psykologin resurssia ole. Koulut toteavat, että tutkimusjonoissa on lapsia ja tutkimuksia joutuu odottamaan kohtuuttoman pitkään. Pelkkä konsultaatio ei palvele koulujen tarpeita ja ostopalvelut ovat riittämättömät. Tarve myös muulle kuin tutkimuksille on kasvamassa ja oppilaiden lakisääteinen oikeus saada opiskeluhoollon psykologipalveluja ei toteudu. Yhdellä koululla oli havaittu, että palvelussa on tapahtunut parannusta ja tutkimuksiin pääseminen sujuu aikaisempaa paremmin.

Opiskeluhuollon palvelujen työntekijöille on asetettu lakisääteiset mitoituset. Palveluita pyritään kuitenkin kohdentamaan alueelliset erot huomioiden. Opiskeluhuollon kuraattorilla oppilasmäärä on 670, psykologeilla 780 (1.8.2023 alkaen) ja kouluterveydenhoitajien suositus on 460 oppilasta. Lääkäripalveluiden mitoituksen määrittää hyvinvointialue ja se on Kymenlaakson hyvinvointialueella määritelty olevan 2100 oppilasta per lääkäri. Esiopetuksen oppilaat kuuluvat neuvolaterveydenhuollon piiriin.

Hyvinvointialue osoittaa käytettävissä olevat kuraattoriresurssit lukuvuodelle 2023–2024. Ne tulevat olemaan perusasteella ja esiopetuksessa 8,2 kuraattorihenkilötyövuotta ja 1 psykologihenkilötyövuotta. Kouluterveydenhoitajien laskennallinen henkilötyövuosimäärä suosituksen mukaan (460) olisi 10,5 htv ja resurssi on sitä kattavampi 406 oppilasta /kouluterveydenhoitaja. Ne esiopetusyksiköt ja koulut, joilla ei ole tällä hetkellä psykologiresurssia käytettävissä, voivat käyttää konsultoivan psykologin palveluja. Kotkan esiopetuksessa sekä perusasteella on tarjolla lakisääteisiä mitoituksia kattavammat kuraattori- ja terveydenhoitajaresurssit. Opiskeluhuollon kuraattoreilla laskennallinen tarve olisi 7,2 htv. Psykologiresurssissa on vajetta. Laskennallinen tarve olisi 6,2 htv. Konsultoivan psykologin palvelun lisäksi psykologisia tutkimuksia toteutetaan ostopalveluresurssein.

3 KOULUYHTEISÖN TOIMENPITEET YHTEISÖLLISEN OPISKELUHUOLLON EDISTÄMISEKSI

3.1 Yleiskuvaus

Yhteisöllisellä opiskeluhuollolla tarkoitetaan toimintakulttuuria ja toimia, joilla koko oppilaitosyhteisössä edistetään opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Yhteisöllistä opiskeluhoitoa toteuttavat kaikki opiskeluyhteisössä työskentelevät.

Kaikkien oppilaitoksessa oppilaiden kanssa työskentelevien sekä opiskeluhoitopalveluista vastaavien viranomaisten ja työntekijöiden on tehtävissään edistettävä oppilaiden ja kouluyhteisön hyvinvointia sekä kotien ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä. Oppilaitoksen henkilökunnalla on ensisijainen vastuu oppilaitosyhteisön hyvinvoinnista.

Opetustoimi, koulut ja opiskeluhuollon palvelut tekevät monipuolista yhteistyötä perusopetuksen yhtenäisyyden, eheyden ja laadun varmistamiseksi, toiminnan avoimuuden lisäämiseksi sekä oppilaiden oppimisen ja kasvun tukemiseksi. Yhteistyötä tarvitaan myös oppimisympäristöjen monipuolisuuden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin turvaamiseksi. Yhteistyö on suunnitelmallista ja sen toteutumista arvioidaan yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa. Varhaiskasvatus ja esiopetuksen yksiköt tekevät yhteistyötä omien verkostojensa kanssa.

3.2 Oppilaiden ja koulu yhteisön hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden seuraamisen käytännöt ja keskeiset tulokset valtakunnallisilla ja paikallisilla mittareilla

Oppilaiden ja koulu yhteisön hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta seurataan monin tavoin. Arjessa tapahtuvan jatkuvan seurannan lisäksi käytössä on useita valtakunnallisia, paikallisia ja koulukoh-
taisia mittareita. Valtakunnallisia mittareita ovat muun muassa määräaikaiset ja laajat terveystar-
kastukset, Move! -mittaus- ja palautejärjestelmä, TEA –viisari ja kouluterveyskysely. Paikallisia mit-
tareita ovat muun muassa pelastussuunnitelma, lukuvuosittain toteutettava opiskelu huollon arvi-
ointi ja koulujen omat kyselyt ja mittarit.

Valtakunnalliset mittarit:

Määräaikaiset terveystarkastukset ja niihin sisältyvä terveysneuvonta muodostavat koulutervey-
denhuollon rungon. Oppilaalla on terveystarkastus jokaisella vuosiluokalla perusopetuksen aikana.
Määräaikaisten tarkastusten lisäksi tehdään tarkastuksia yksilöllisen tarpeen mukaan.

Laajat terveystarkastukset ovat oppilaille ja heidän perheilleen 1., 5. ja 8. luokalla. Laajoissa ter-
veystarkastuksissa selvitetään oppilaan terveyden- ja hyvinvoinnin lisäksi vanhempien ja koko per-
heen hyvinvointia. Vanhemmat kutsutaan aina mukaan tarkastukseen. Laajoihin terveystarkastuk-
siin sisältyy opettajan antama arvio oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa. Tähän tar-
vitaan huoltajien kirjallinen suostumus. Laajoista terveystarkastuksista kerätään yhteenveto, jossa
on tietoa luokan ja koko koulu yhteisön hyvinvoinnista. Tietoa hyödynnetään koulun yhteisöllisen
opiskelu huollon suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Move! -järjestelmä on oppilaan tarpeisiin perustuva mittaus- ja palautejärjestelmä, joka tuottaa tie-
toa oppilaan fyysisestä toimintakyvystä ja kannustaa sen kehittämiseen. Move! -järjestelmän tavoit-
teena on auttaa ensisijaisesti oppilasta ja hänen perhettänsä ymmärtämään fyysisen toimintakyvyn
yhteydet oppilaan terveyteen, päivittäiseen hyvinvointiin, jaksamiseen
ja opiskeluun.

Move! -järjestelmään kuuluvat fyysisen toimintakyvyn mittaukset toteutetaan elo-syyskuun aikana
5. ja 8. vuosiluokkien oppilaille osana koulun liikuntakasvatusta. Mittaustuloksia hyödynnetään esi-
merkiksi koulujen liikunnanopetuksessa, kouluterveydenhuollon järjestämissä terveystarkastuk-
sissa sekä valtionhallinnossa, maakunnissa ja kunnissa hyvinvointitoimenpiteiden suunnittelussa,
seurannassa ja arvioinnissa. Tuloksia ei käytetä oppilaan arvioinnin perusteina.

Move!-mittaustuloksia voidaan hyödyntää monella eri tavalla. Yksittäiselle oppilaalle se tuottaa tietoa ja palautetta omasta fyysisestä toimintakyvystään ja vinkkejä sen kehittämiseksi. Koululaisten vanhemmat saavat tietoa lastensa fyysisen hyvinvoinnin edellytyksistä sekä siitä, mihin lasten hyvinvointiin liittyviin asioihin heidän tulisi kiinnittää huomiota. Terveydenhoitaja ja koululääkäri saa tietoa oppilaan jaksamista ja hyvinvointia mahdollisesti haittaavista tekijöistä. Jos oppilaan fyysisessä toimintakyvyssä havaitaan haasteita Move!-mittausten perusteella, ohjataan oppilas liikunta- neuvojalle oppilaan ja huoltajan suostumuksella. Opettaja ja koulu saavat tietoa siitä, mihin fyysisen toimintakyvyn osa-alueisiin tulee opetuksen suunnittelussa kiinnittää huomiota. Valtakunnan, kunnan ja maakunnan tasolla Move! tuottaa objektiivista tietoa lasten ja nuorten fyysisestä toimintakyvystä esimerkiksi kansallisen liikunta- ja terveystieteiden ja kuntien terveyden edistämistimenpiteiden kehittämistä ja seurantaan koskien.

TEA- viisari tuo esille kunnan toimintaa kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Palvelu tukee kuntien ja alueiden terveydenedistämistyön suunnittelua ja johtamista. Se tarjoaa valmiiksi analysoidua tietoa esimerkiksi kuntakohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman tueksi. Tieto toiminnasta mahdollistaa konkreettisten tavoitteiden asettamisen ja niiden toteutumisen seurannan.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kerää peruskouluilta terveydenedistämisaktiivisuuteen liittyvää tietoa yhteistyössä Opetushallituksen kanssa. Tiedot kerätään kouluilta syksyisin, kahden vuoden välein parittomina vuosina. Tietojen kokoaminen on tarkoituksenmukaista tehdä opiskeluhoitoryhmässä. Tulosten avulla tuetaan laaja-alaisen hyvinvointitiedon hyödyntämistä koulujen arjessa ja opiskeluhoito- ja toiminnan johtamisessa.

Kouluterveyskysely tuottaa monipuolista ja luotettavaa, maakunnallista ja paikallista seurantatietoa eri ikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä ja opiskelusta, osallisuudesta sekä avun saamisesta ja palveluista. Kouluterveyskysely toteutetaan joka toinen vuosi. Tietoja kerätään perusopetuksen 4., 5., 8. ja 9. vuosiluokkaa käyviltä oppilailta.

Kuntakohtaiset kouluterveyskyselyn tulokset ovat saatavissa THL:n sähköisestä tulospalvelusta. Tulosten verkko-osoite on thl.fi/kouluterveyskysely/tulokset. Vuoden 2023 valtakunnalliset, kunta-kohtaiset ja alueelliset tulokset julkaistaan syyskuussa. Koulukohtaiset tulokset eivät ole avoimesti verkosta luettavissa. Opetustoimi kokoaa kuntatason seurantatiedot.

Koulukohtaiset tulokset voidaan hyödyntää kouluterveyskyselyn tarjoamaa tietoa kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämiseksi, opiskeluhoitotyössä ja terveystiedon opetuksessa. Kunnat hyödyntävät tuloksia hyvinvointijohtamisessa, esimerkiksi laadittaessa hyvinvointistrategiaa, lapsi- ja nuorisopoliittista

ohjelmaa tai lastensuojelusuunnitelmaa. Valtakunnan tasolla kouluterveyskyselyn tuloksia käytetään esimerkiksi politiikkaohjelmien ja erilaisten lakien toimeenpanon seurannassa ja arvioinnissa.

Paikalliset- ja koulukohtaiset mittarit:

Opiskeluhuollon lukuvuoden arviointi kouluille toteutetaan vuosittain lukuvuoden päättyessä. Kyselyssä kerätään tietoa koulujen opiskeluhooltotyön suunnittelusta, kehittämisestä ja toteutumisesta. Esiopetuksen osalta on toteutettu oma kysely koskien opiskeluhuollon palveluiden toteutumista.

Koulujen opiskeluhooltoryhmät arvioivat opiskeluhuollon kokonaisuutta, koulukohtaisen opiskeluhooltoryhmän toimintaa, yhteisölliselle opiskeluhooltotyölle asetettuja tavoitteita ja yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteutumista. Lisäksi lukuvuosittain tehtävää kokonaisarviointiin voidaan sisällyttää ajankohtaisia teemoja tai kehittämistä edellyttävien tietojen kokoamista.

Kuntakohtaisen kyselyn lisäksi kouluilla on käytössä *erilaisia kyselyjä ja mittareita* kouluhyvinvoinnin kehittämiseksi ja tukemiseksi. Kyselyjä toteutetaan oppilaille, koulun henkilöstölle ja huoltajille.

Pelastussuunnitelman laatiminen perustuu pelastuslakiin ja valtioneuvoston asetukseen pelastustoimesta. Sen laatimisen tavoitteena on ennaltaehkäisevästi poistaa vaaroja ja suunnitella hätä- ja onnettomuustilanteiden toimenpiteitä. Se sisältää selvityksen koulun omatoimisesta varautumisesta. Pelastussuunnitelman toimintaohjeet ovat pääsääntöisesti yleistoimintaohjeita. Pelastussuunnitelmaan liittyviä harjoituksia (mm. poistumisharjoitus ja suojautumisharjoitus) tulee järjestää säännöllisin väliajoin.

Kouluilla ja esiopetuksen yksiköillä on olemassa olevat *toimintamallit väkivaltatilanteissa*.

Niissä keskeistä on turvallisuuden takaaminen. Kotkassa noudatetaan ns. Kotkan toimintamallia väkivallan ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi (katso tarkemmin luku 6). Lisäksi opetustoimi ja työsuojelu on antanut erillisen ja täsmennetyn ohjeen aggressiivisesti käyttäytyvien oppilaiden kanssa toimimisesta. Oppilaan henkilökuntaan kohdistamasta väkivallasta tehdään uhka- ja vaara-tilanneilmoitus.

3.3 Koulukohtaisten opiskeluhooltoryhmien johtaminen, kokoonpano ja toimintatavat

Koulukohtainen opiskeluhooltoryhmä vastaa oppilaitoksen opiskeluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Yhteisöllinen opiskeluhooltotyön suunnittelu ja toteuttaminen on ryhmän keskeinen tehtävä. Opiskeluhooltoryhmän toimintaa ohjaa opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma, jossa asetetaan seuraavan lukuvuoden opetuksen järjestäjäkohtaiset

tavoitteet ja suunnitellaan tarvittavat toimintatavat tai –mallit. Nämä täsmennetään ja täydennetään koulukohtaisissa toimintasuunnitelmissa. Alakouluissa se tehdään yhteistyössä esiopetuksen kanssa.

Kotkassa koulukohtaista opiskeluhoitoryhmää johtaa koulutuksen järjestäjän nimeämänä rehtori. Ryhmä on kokoonpanoltaan monialainen, joten siihen kuuluvat sekä koulun että opiskeluhoitopalvelujen edustajat. Kotkassa ryhmään kuuluvat: rehtori, laaja-alainen erityisopettaja, oppilaanohjaaja, opiskeluhoollon kuraattori, opiskeluhoollon psykologi, kouluterveydenhoitaja, opettajien ja koulunkäynnin ohjaajien edustajat sekä alakouluissa esiopetuksen edustaja. Ryhmään kuuluvat myös opiskelijoiden ja mahdollisuuksien mukaan vanhempien edustajat ja tarvittaessa yhteistyötoimijoiden edustajat oppilaitoksen ulkopuolelta.

Koulukohtaiset opiskeluhoitoryhmät kokoontuvat säännöllisesti vähintään 4 kertaa lukuvuoden aikana opetuksen järjestäjän antaman ohjeen mukaisesti. Suunnitelmallisen opiskeluhoitotyön varmistamiseksi tapaamisia tarvitaan kuitenkin enemmän. Monissa kouluissa opiskeluhoitoryhmät kokoontuvatkin kerran kuukaudessa tai joka 2. kuukausi.

3.4 Poissaolojen ennaltaehkäisy, suunnitelmallinen seuranta ja sen seurantamenetelmät ja -tiedot ja poissaoloihin puuttuminen, työn- ja vastuunjako sekä luvattomista poissaoloista ilmoittaminen huoltajalle

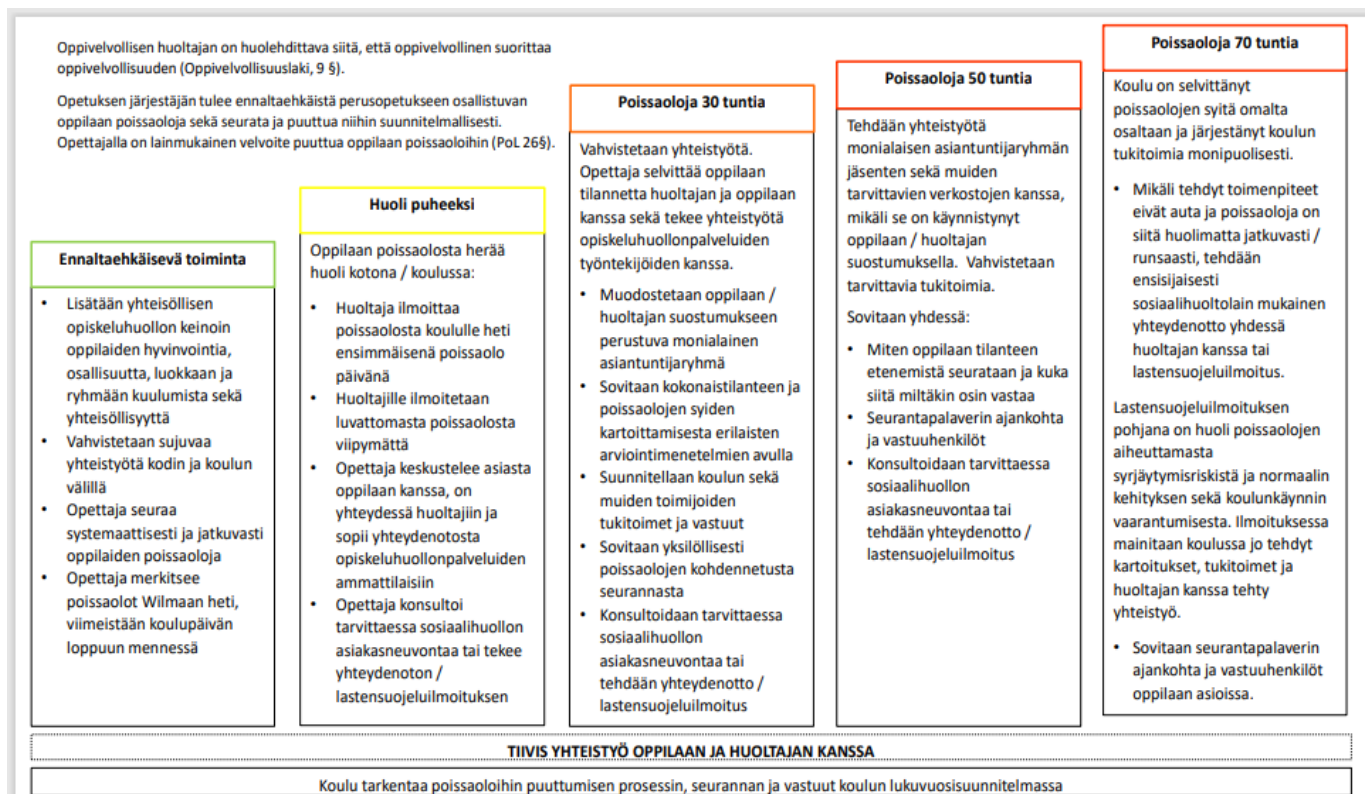
Poissaolojen ehkäisemisessä keskeistä on oppilaiden osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen. Yhteisölliselle opiskeluhoollolle lukuvuosittain asetettavat tavoitteet tukevat hyvinvointia, osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja vahvistavat kouluun sitouttavaa toimintakulttuuria.

Perusopetuslain mukaan lasten tulee vuotta ennen oppivelvollisuutensa alkamista osallistua esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet täyttävään toimintaan. Opettaja ja huoltaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö kantavat yhdessä vastuun lapsen säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen. Esiopetusyksikössä seurataan lapsen päivittäistä läsnäoloa. Huoltajien toivotaan ilmoittavan esiopetukseen esioppilaan sairastumisesta heti ensimmäisenä sairaspäivänä Edlevo-sovelluksen kautta. Ilmoittamatta jääneestä poissaolosta otetaan yhteyttä huoltajiin ja tiedustellaan lapsen ja perheen tilannetta.

Oppilaan tulee osallistua perusopetukseen, jollei hänelle ole erityisestä syystä tilapäisesti myönnetty vapautusta. Opettajat seuraavat oppilaiden poissaoloja ja kirjaavat ne Wilma-oppilastietojärjestelmään. Opettajien velvollisuutena on ilmoittaa huoltajalle, mikäli oppilas on luvattomasti pois koulusta.

Vanhempien toivotaan ilmoittavan koululle oppilaan sairastumisesta heti ensimmäisenä sairaspäivänä, koska oppilaan turvallisuuden kannalta tämä on ensisijaisen tärkeää. Luokanopettajan tai luokanvalvojan on saatava viipymättä selvitys poissaolosta, jonka hän kirjaa Wilma-järjestelmään. Wilman kautta huoltajat voivat omilla tunnuksillaan seurata lastensa poissaoloja ja muita kouluasioita. Mikäli oppilas sairastuu koulupäivän aikana, koulusta ilmoitetaan kotiin sairastumisesta ja oppilaan mahdollisesta kotiin lähettämisestä. Muut kuin sairastumisesta johtuvat poissaolot on anottava etukäteen joko luokanopettajalta/-valvojalta (enintään 5 päivää) tai rehtorilta. Jos oppilaalle kertyy syystä tai toisesta poissaoloja, tulee tilanne selvittää. Yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa voidaan koota monialainen yhteistyöryhmä. Mikäli oppilas tai huoltaja ei anna suostumusta monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamiseen, ei tilanteen selvittämistä voi jättää tekemättä. Jos tilanne ei muuten selviä ja yhteistyö ei suju, tehdään lastensuojeluilmoitus.

Kymenlaaksoon on luotu perusopetukseen yhtenäinen poissaolojen puuttumismalli, joka otetaan käyttöön elokuusta 2023. Kymenlaakson kuntien mallia noudatetaan, kun kyseessä on luvaton poissaolo, epäselvä sairauspoissaolo tai muu huolestuttava poissaolo. Keskeistä mallissa on poissaolojen ennaltaehkäisy ja huolen puheeksi ottaminen varhaisessa vaiheessa (Kuva 3.)

Kuva 3. Poissaoloihin puuttuminen

Oppilaiden poissaoloihin puututaan jatkossa ennaltaehkäisevästi yhteisellä mallilla. Poissaoloihin tulee puuttua heti huolen herätessä. Uudistetussa koulupoissaoloihin puuttumisen mallissa huomiota kiinnitetään poissaolojen tuntimääriin ja poissaoloihin puututaan portaittain etenevän ohjeistuksen mukaisesti. Yhtenäinen käytäntö kohtelee oppilaita tasavertaisesti ja on myös huoltajien näkökulmasta systemaattinen riippumatta siitä, missä Kymenlaakson peruskoulussa oppilas opiskelee. Huoltajan ja perheen kanssa tehtävä yhteistyö on keskeisessä roolissa poissaoloihin puuttuessa.

3.5 Tupakkatuotteiden ja muiden päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen

Tupakkatuotteiden ja muiden päihteiden käyttöä koskeva lainsäädäntö kieltää niiden käytön alaikäisiltä. Päihteiden käytön ehkäiseminen on kaikkien aikuisten tehtävä. Kotkan terveyden ja hyvinvoinnin vastuualueella työskentelevä ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön koordinaattori toteuttaa kouluille oppilaille ja huoltajille erilaisia päihdeinfoja. Osa infoista toteutetaan kohdennetusti koulujen tarpeen mukaan. Kouluissa päihteiden käyttöön liittyviä asioita käsitellään myös osana eri oppiaineiden opetusta.

Tupakointi on kielletty tupakkalain perusteella koulujen asemakaavan mukaisilla alueilla. Kielto löytyy järjestyssäännöistä ja se on kerrottu oppilaille. Kielto koskee myös nuuskaamista ja sähkötupakointia. Mikäli oppilas tavataan tupakoimassa, nuuskaamassa tai päihteiden vaikutuksen alaisena koulun alueella, ilmoitetaan asiasta kotiin, koska kyseessä on alle 18-vuotias nuori. Tämän jälkeen edetään Kotkan kaupungin päihteiden käytön puuttumismallien, kuvat 4 ja 5, mukaisesti.

Toimintamalli peruskoulussa, kun alaikäinen oppilas käyttää tupakkatuotteita koulupäivän aikana.

Oppilas tupakoi tai käyttää nuuskaa koulupäivän aikana

Opettaja / luokanvalvoja / rehtori

1. keskustelee oppilaan kanssa.
2. on yhteydessä oppilaan huoltajaan suoraan tai yhdessä oppilaan kanssa.
3. ohjaa oppilaan kasvat keskusteluun (PoL 35a§) ja ilmoittaa kotiin.

Oppilas tupakoi tai käyttää nuuskaa toistuvasti koulupäivän aikana

Opettaja / luokanvalvoja / rehtori

1. on yhteydessä oppilaan huoltajaan (esim. oppilas soittaa huoltajalleen opettajan valvonnassa).
2. laati kirjallisen ilmoituksen kotiin samana päivänä (esim. Wilma) ja määrää oppilaalle jälki-istunnon (PoL 36§).
3. ohjaa oppilaan terveydenhoitajan vastaanotolle keskustelemaan tupakkatuotteiden terveysvaikutuksista.

Oppilaan tupakointi / nuuskan käyttö jatkuu näistä toimenpiteistä huolimatta

Opettaja / luokanvalvoja / rehtori

1. kutsuu huoltajan ja oppilaan uuteen kasvat keskusteluun (PoL 35a§).
2. tarjotaan terveydenhuollon tai muun oppilashuollon tukea.

Päivitetty 3/2019

Kuva 4. Puuttuminen tupakkatuotteiden käyttöön koulupäivän aikana

Toimintamalli peruskoulussa, kun epäillään oppilaan päihteiden käyttöä

Kun koulussa epäillään jonkun oppilaan olevan päihtynyt

1. Hae toinen aikuinen tilanteeseen avuksi. Toisen läsnä olevista aikuisista tulee olla opetushenkilöstöä.
2. Arvioi tilanne
 - o Onko oppilas väkivaltainen?
 - o Onko oppilas vaaraksi itselleen tai muille?
 - o Onko kyseessä myrkytystilanne?
 - o SOITA REHTORI / POLIISI / AMBULANSSI 112
3. Pysy itse rauhallisena ja huolehdi läsnä olevien oppilaiden turvallisuudesta.
4. Vie oppilas turvalliseen tilaan, jossa on aikuinen paikalla.
5. Tee päätös toimenpiteistä
 - Ota yhteys huoltajiin ja pyydä tulemaan paikalle.
 - Mikäli huoltajaa ei saada kiinni, ota yhteys lastensuojeluun.
 - Tapauksesta tehdään lastensuojeluilmoitus (Lastensuojelulaki 417 /2007 25§).
 - Jos kyseessä on väkivaltatilanne, tee uhka- ja vaaratilanneilmoitus.
 - Rehtori määrää mahdollisen rangaistuksen akuutin tilanteen jälkeen.

Kun koulussa nousee huoli oppilaan mahdollisesta päihteiden käytöstä, otetaan asia puheeksi oppilaan ja huoltajan kanssa. Tarvittaessa kootaan monialainen asiantuntijaryhmä.

Kuva 5. Päihteiden käyttöön puuttuminen koulupäivän aikana

Ehkäisevä päihdetyö on osa koulun arkea. Se nojaa tutkimuksessa vaikuttaviksi arvioituihin käytäntöihin ja suosituksiin. Opiskeluhoultoryhmä voi koordinoida koulujen ehkäisevää päihdetyötä yhteistyössä koulun johdon kanssa. Alle 18-vuotiaan päihteidenkäytöstä ja rahapelaamisesta tulee tehdä lastensuojeluilmoitus, jos se on toistuvaa, muulla tavalla terveyttä ja kehitystä vaarantavaa tai jos lapsen tai nuoren elämäntilanne antaa siihen aihetta. Mitä aiemmin oppilaan tai opiskelijan päihteiden tai tupakka- ja nikotiiniuotteiden käyttö tai rahapelaaminen otetaan puheeksi, sitä paremmat ovat mahdollisuudet auttaa lasta tai nuorta. On myös tärkeää tunnistaa riskiä lisäävät ja riskeiltä suojaavat tekijät. Esiopetuksessa lapsilta päihteistä nouseviin kysymyksiin ja huomioihin liittyviin teemoihin tartutaan tilanteen mukaan.

Alaikäisen päihteiden käyttö on aina haitallista ja siihen tulee puuttua. Alaikäisen alkoholinkäytöstä sekä kaiken ikäisten huumeiden käytöstä kuuluu olla yhteydessä opiskeluhoitopalveluihin, jossa tilanne arvioidaan ja tarvittaessa oppilas ohjataan muihin sosiaali- ja terveyspalveluihin kuten päihdepalveluihin ja/tai erikoissairaanhoidon. Epäiltäessä nuoren käyttävän päihteitä on tärkeää seurata säännöllisesti yhdessä opiskeluhoitokanssa hänen tilannettaan koulussa tai oppilaitoksessa sekä mahdollisia poissaoloja. Toistuvien havaintojen tai epäilyjen yhteydessä käsitellään yksittäisen oppilaan asiaa yksilökohtaisessa opiskeluhoitossa. Päihteitä käyttävää nuorta ja hänen perhettään ei tule jättää yksin vaan ohjataan tuen piiriin, varmistaen sen saatavuus, kunnan tai oppilaitoksen päihdesuunnitelman mukaisesti.

Nuorten Matala: alle 18-vuotiaiden päihdehoito Kymenlaakson hyvinvointialueen alueella

Kun ilmenee huolta nuoren päihteidenkäytöstä ja nuorelle toivotaan päihdekartoitusta, otetaan yhteyttä Nuorten Matalaan

Kouvola puh. 040 489 8246 arkisin klo 9.00–12.00
Etelä-Kymenlaakso puh. 040 823 4255 arkisin klo 9.00–12.00

Huom! Jos on tarve pelkälle huumeseuvalle, tulee olla yhteydessä terveysasemalle, jonka kautta saadaan lähete seulaan terveysaseman laboratorioon

- 1. Nuoren tilanteen selvittäminen käynnistyy. Selvityksen toteuttavat Nuorten Matalan sairaanhoitaja ja/tai sosiaalihoitaja tai sosiaalityöntekijä yhteistyössä yhteydenottajan tai muun yhteistyötahon kanssa. Lääkärikonsultaatio on käytettävissä tarvittaessa. Kartoituksen yhteydessä selvitetään myös vanhempien ja muun perheen tuen tarve. Huumeseuvojen tarve arvioidaan muun kartoituksen yhteydessä ja toteutetaan tarvittaessa.*
- 2. Mikäli hoidon / seurannan tarve on pidempikestoista, voidaan työskentelyä nuoren ja perheen kanssa jatkaa Nuorten Matalassa. Hoidon tavoitteet, kesto ja toteuttamistapa määritellään tapauskohtaisesti. Työryhmässä on sairaanhoitajia, sosiaalihoitajia, sosiaalityöntekijä, psykologi, toimintaterapeutti ja lääkäri. Vanhempien ja muun perheen tuen tarve huomioidaan osana nuoren hoidon toteutusta. Huumeseuvojen tarve arvioidaan hoidon toteutuksessa ja toteutetaan tarvittaessa.*
- 3. Hoitoonohjausmalli toiminnallisten riippuvuuksien suhteen on sama kuin päihdeasioissa*

Lisätietoja antavat palveluesimiehet
Minna Keränen
(Terveydenhuollon palvelut)
044 223 1859

Kari Lindberg
(Sosiaalihoitopalvelut)
0400 659 942

3.6 Yhteistyö ja käytänteet kouluympäristön terveellisyys- ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa

Koulu- ja oppilaitosyhteisöjen terveellisyys- ja turvallisuuden tarkastukset suoritetaan joka kolmas vuosi. Tarkastuksista vastaa Kotkassa ympäristökeskus ja niihin osallistuvat rehtori, terveystarkastaja, koulu- tai opiskeluterveydenhuollon edustaja, työterveyshuollon edustaja, kiinteistöhoitaja,

koulun henkilökunnan ja oppilaiden edustaja, työsuojelun edustaja ja mahdollisesti puhtauspalvelujen edustaja. Rehtori tiedottaa oppilaskuntaa tulevasta tarkastuksesta ja sen sisällöstä, ja kuulee oppilaiden näkemyksiä, esim. oppilaskunnan hallituksen kautta, koskien tarkastuksen kohteena olevia asioita. Tarkastuksen koollekutsujana toimii yleensä terveystarkastaja.

https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhoolto/yhteisollinen-opiskeluhoolto/tarkastus_oppilaitoksessa

https://www.valvira.fi/documents/14444/261239/Koulu_ja_paivakotiohje.pdf/f334041d-c6f3-fe0a-daa5-78a76ae6a216

4 TOIMENPITEET TARVITTAVIEN TUKITOIMEN JÄRJESTÄMISEKSI YKSILÖKOHTAISISSA OPISKELUHUOLLOSSA

4.1 Yleiskuvaus

Opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhoollon lisäksi yksilökohtainen opiskeluhoolto sisältää yksittäiselle oppilaalle annettavia lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon palveluja, opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluja ja monialaista yksilökohtaista opiskeluhoolltoa.

Kuka hyvänsä esiopetuksen ja koulun työntekijöistä voi joutua tilanteeseen, jossa hänelle herää huoli lapsesta tai oppilaasta. Huolen synnyttyä kukin toimii oman tehtävänsä velvoitteiden mukaisesti.

Yksilökohtaisen opiskeluhoollon käyttäminen perustuu lapsen, oppilaan tai tarvittaessa huoltajan suostumukseen. Tavoitteena on avoin ja luottamuksellinen yhteistyö. Jos lapsen tai oppilaan tueksi kootaan monialainen asiantuntijaryhmä, myös se edellyttää oppilaan tai huoltajan kirjallista suostumusta.

4.2 Oppilaan ohjaaminen opiskeluhoolltopalveluihin

Jos koulun tai opiskeluhoollon työntekijä arvioi, että oppilaan oppimisvaikeuksien tai sosiaalisten tai psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi taikka poistamiseksi tarvitaan opiskeluhoollon psykologi-, kuraattori- ja kouluterveydenhuollon palveluja, hänen on otettava viipymättä yhteyttä opiskeluhoollon palveluihin yhdessä oppilaan kanssa ja annettava tiedossaan olevat tuen tarpeen arvioimiseksi tarvittavat tiedot.

Jos yhteydenottoa ei ole mahdollista tehdä yhdessä, oppilaalle on annettava tieto yhteydenotosta ja mahdollisuus keskustella yhteydenottoon liittyvistä syistä. Työntekijä, joka ammatillisessa tehtävässään on saanut tietää oppilaan tuen tarpeesta, voi salassapitosäännösten estämättä ottaa

yhteyttä opiskeluhuollon palveluiden työntekijään. Oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on annettava tieto yhteydenotosta, jollei se ole vastoin oppilaan etua.

Oppilaalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskeluhuollon psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen, kun oppilas on tätä pyytänyt. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä. Terveystieteiden työntekijän työaika kouluterveydenhuollossa on järjestetty siten, että oppilas voi tarvittaessa päästä terveystieteiden vastaanotolle myös ilman ajanvarausta. Oppilaalle on järjestettävä mahdollisuus saada arkipäivisin virka-aikana saman päivän aikana yhteys kouluterveydenhuoltoon. Mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun on järjestettävä oppilaalle myös oppilaan huoltajan tai muun henkilön yhteydenoton perusteella, jollei kyseessä ole yhteydenottajan neuvonta ja ohjaus tai jos keskustelun järjestäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeellista.

Opiskeluhuollon psykologin tai kuraattorin arvion perusteella oppilaalla on oikeus saada riittävä tuki ja ohjaus hänen opiskeluunsa ja kehitykseensä liittyvien vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Tarvittaessa oppilas on ohjattava saamaan muita opiskeluhuollon palveluja sekä muuta erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa.

4.3 Yksittäisen oppilaan tueksi koottava monialainen asiantuntijaryhmä

Asian käsittely yksittäisen oppilaan tueksi koottavassa monialaisessa asiantuntijaryhmässä perustuu oppilaan tai, jollei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa suostumukseen.

Oppilaan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella hänen asiansa käsittelyyn voi osallistua tarvittavia opiskeluhuollon yhteistyötahoja taikka oppilaan läheisiä. Jos alaikäisellä tai muutoin vajaavaltaisella ei ikänsä tai kehitystasonsa vuoksi ole edellytyksiä arvioida itsenäisesti asian merkitystä, huoltaja tai muu laillinen edustaja voi antaa siihen suostumuksen hänen sijastaan.

Monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa oppilaan asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta ja ilmaista heille siinä tarkoituksessa salassa pidettäviä tietoja. Lähtökohtaisesti näistä on hyvä sopia oppilaan ja/tai huoltajan kanssa.

Kokoaminen, suostumuksen hankkiminen ja työskentelyyn osallistuminen

Monialainen asiantuntijaryhmä kootaan, kun selvitetään oppilaan opiskeluhuollon tuen ja palveluiden tarve. Koollekutsumisesta vastaa se henkilö, kenelle huoli oppilaasta syntyy tai kenelle huolesta on ilmoitettu. Hän arvioi, kenen asiantuntemusta asian käsitteleminen vaatii. Ryhmän jäsenten läsnäolon on oltava ammatillisesti perustelua.

Koollekutsuja pyytää suostumuksen ensin suullisesti ja ryhmän kokoontuessa kirjallisesti. Oppilaan suostumus riittää, mikäli hänen katsotaan ymmärtävän suostumuksen merkityksen. Lähtökohtana asiantuntijaryhmän kokoontumisessa on se, että huoltaja on läsnä hänen lapsensa asioita käsiteltäessä. Mikäli huoltaja ei pääse osallistumaan, varataan hänelle mahdollisuus allekirjoittaa suostumus asian käsittelemiseksi ilman hänen läsnäoloaan. Oppilas voi painavista syistä kieltää huoltajan osallistumisen monialaisen asiantuntijaryhmän työhön. Edellytyksenä on, ettei se ole oppilaan oman edun vastaista. Arvion tästä tekee aina sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö eli opiskeluhuollon psykologi, kuraattori, terveydenhoitaja tai lääkäri. Kirjalliset suostumukset asioiden käsittelyyn yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi liitetään osaksi laadittavaa opiskeluhohtokertomusta.

Oppilaan ja huoltajan suostumuksella koottu asiantuntijaryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön, joka vastaa opiskeluhohtokertomuksen kirjaamisesta ja sen tallentamisesta, ryhmän koollekutsumisesta sekä jatkotoimenpiteiden seuraamisesta. Oppilaan omat toivomukset ja mielipiteet on otettava opiskeluhohtotyössä huomioon. Monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenenä saatu tieto on salassa pidettävää eikä sitä saa käyttää muuhun kuin opiskeluhohtoon liittyviin tehtäviin.

Mikäli monialaisen asiantuntijaryhmän tapaamisessa tulee ilmi sellaisia seikkoja, jotka liittyvät turvallisuuden vaarantumiseen tai rikokseen, kaikkien työntekijöiden tulee aina antaa rehtorille tieto. Esiopetuksessa tieto välitetään myös päiväkodinjohtajalle. Vuosittaisten koulukohtaisten tietojen toimittamiseksi opetustoimen hallintoon rehtorilla tulee olla tiedossa pidettyjen monialaisten asiantuntijaryhmien kokonaismäärä.

Opiskeluhohtokertomusten laatiminen, säilytys ja vastuuhenkilön nimeäminen opetuksen järjestäjän opiskeluhohtorekisterille

Kun oppilaan ja tarvittaessa huoltajan suostumuksella kootussa monialaisessa asiantuntijaryhmässä selvitetään yksittäisen oppilaan opiskeluhuollon tarvetta, tai kun sen jäsenet toteuttavat jo suunniteltuja ja sovittuja yksilöllisiä opiskeluhuollon tukitoimia, asiantuntijaryhmän vastuuhenkilön on kirjattava ryhmän toimintatavoitteiden kannalta välttämättömät oppilasta koskevat tiedot opiskeluhohtokertomukseen. Myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet voivat tehdä tällaisia kirjauksia sallassapitovelvoitteiden estämättä.

Opiskeluhohtokertomus laaditaan jatkuvaan muotoon aikajärjestyksessä eteneväksi ja siihen kirjaan yksittäisen oppilaan: 1) nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä alaikäisen tai muutoin vajaavaltaisen oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot; 2) asian aihe ja vireillepanija; 3) oppilaan tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet; 4) tiedot asian käsittelystä monialaisen asiantuntijaryhmän kokouksessa, kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa, kokouksessa tehdyt päätökset, päätösten toteuttamissuunnitelma sekä toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot; 5) toteutetut toimenpiteet; 6) kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa. Jos sivulliselle annetaan opiskeluhohtokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle sivulliselle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.

Kirjauksissa tulee pitäytyä tosiasioissa, välttää tulkintojen tekemistä ja muistaa, että arkaluonteisten asioiden käsitteleminen ja kirjaaminen opiskeluhohtollossa edellyttää suostumusta. Opiskeluhohtokertomukseen voidaan kirjata tieto, että oppilas saa oppimisen ja koulunkäynnin tukea, tai tieto, että tuen antamista selvitetään. Tarkempia kirjauksia ei saa tehdä.

Opiskeluhohtokertomuksia säilytetään lukollisessa kaapissa tai kassakaapissa koulun osoittamassa paikassa. Opiskeluhohtokertomuksista kertyvää rekisteriä hallinnoi rehtori tai hänen osoittamansa henkilö. Oppilaan siirtyessä pois koulusta, opiskeluhohtokertomus ja suostumuslomakkeet siirretään opetustoimeen arkistoitavaksi. Opetustoimi ohjeistaa koulut, miten asiakirjojen vuosittainen toimittaminen arkistoon toteutetaan. Myös esiopetuksessa opiskeluhohtokertomuksia säilytetään lukollisessa kaapissa. Esioppilaan siirtyessä pois esiopetuksesta, opiskeluhohtokertomus ja suostumuslomakkeet siirretään arkistoon. Varhaiskasvatus ohjeistaa esiopetusyksiköt, miten asiakirjojen vuosittainen toimittaminen arkistoon toteutetaan.

Jos oppilas siirtyy toisen koulutuksen järjestäjän koulutukseen, aikaisemman koulutuksen järjestäjän on pyydettävä oppilaan taikka, jollei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa suostumus siihen, että uudelle koulutuksen järjestäjälle voidaan siirtää opiskeluhohton asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia opiskeluhohton jatkuvuuden kannalta. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto on kuitenkin siirrettävä, esimerkiksi pedagogisen asiakirjan avulla.

4.4 Tarvittavan opiskeluhohton järjestäminen kurinpitotoimen tai oppilaan opetukseen osallistumisen epäämisen yhteydessä

Kurinpidolliset tilanteet vaativat välittömiä toimia. Usein tarvitaan myös pitkäjänteisempää tuen järjestämistä. Rehtori arvioi kurinpitotilanteessa myös opiskeluhuollon palveluiden tarpeen. Tarvittaessa myöhemmin kootaan monialainen asiantuntijaryhmä opiskelijan tai tarpeen mukaan huoltajan suostumuksella.

Opetuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaalla, jolle on määrätty kurinpitorangeistus tai jolta opetus on evätty jäljellä olevan työpäivän ajaksi, järjestetään tarvittava opiskeluhoito. Käytännössä tämä tarkoittaa, että epäämisen aikana oppilaalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskeluhuollon psykologin, kuraattorin tai kouluterveydenhuollon työntekijöiden kanssa. Lisäksi oppilaalle on järjestettävä muu hänen tarvitsemansa tuki epäämisen aikana ja opiskelijan palatessa oppilaitokseen. Oppilaalle tehdään suunnitelma palaamisen tueksi. Esiopetuksessa ei pääsääntöisesti evätä lapsen oikeutta osallistua esiopetukseen.

4.5 Opettajan rooli laajan terveystarkastukseen luokilla 1, 5 ja 8 antaman oppilaan selviytymistä ja hyvinvointia kuvaavan arvion toimintakäytänteet koulussa

Lakiperusteisesti laajaan terveystarkastukseen sisällytetään huoltajan kirjallisella suostumuksella opettajan arvio oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa. Arviossa on oltava tiedot, jotka ovat tarpeellisia terveyden- ja sairaanhoidon tai tuen tarpeen arvioimiseksi sekä niiden järjestämiseksi ja toteuttamiseksi.

Kouluterveydenhoitaja huolehtii siitä, että oppilaan selviytyminen ja hyvinvointi koulussa -lomake jaetaan opiskelijalle kotiin vietäväksi hyvissä ajoin ennen luokan terveystarkastusta. Lomake kulkee kotiin ja takaisin yhdessä terveystarkastukseen liittyvän vanhempien esitietolomakkeen kanssa. Ko. lomakkeeseen huoltaja antaa allekirjoituksellaan opettajalle luvan täyttää lomake ja siirtää sen tiedot kouluterveydenhuoltoon. Yhden huoltajan allekirjoitus riittää. Yli 15-vuotiaalta oppilaalta tarvitaan myös suostumus tietojen siirtoon. Samalla huoltaja ja oppilas täyttävät lomakkeen kääntöpuolen sarakkeisiin omat näkemyksensä.

Tämän jälkeen lomake palautetaan koulussa sovitun käytännön mukaisesti kouluterveydenhuoltoon, tavallisesti yhdessä vanhempien esitietolomakkeen kanssa suljetussa kirjekuoressa. Kouluterveydenhoitaja kokoaa yhteen lomakkeet, joissa on annettu tiedonsiirtolupa, ja toimittaa ne opettajalle täytettäväksi. Kouluterveydenhuollon laajaan terveystarkastukseen sisältyy opettajan arvio opiskelijan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa. Opettajan arvioita varten huoltajalta/vanhemmilta tulee pyytää kirjallinen lupa. Vanhempien kanssa sovitaan terveystarkastuksen yhteydessä, mitä tietoja opettajalle annetaan.

4.6 Oppilaan koulupäivän aikaisen erityisruokavalion tai lääkityksen ilmoittamisen käytänteet

Huoltajat ilmoittavat sähköisesti oppilaan tarvitsemasta erityisruokavaliosta Kymijoen ravintopalveluille. Erityisruokavaliot tilataan jokaiselle lukuvuodelle erikseen. Erityisruokavalion valmistamisen edellytyksenä on, että ruokailija noudattaa kyseistä ruokavaliota myös kotona. Terveydellisistä syistä esikoululaiselle tai opiskelijalle tilattava erityisruokavalio tulee olla lääkärin toteama.

Lääkehoito järjestetään lääkehoito opetustoimessa- ohjeistuksen ja STM (2010) toimintamalli diabetesta sairastavan lapsen koulupäivän aikaisesta hoidosta ohjeen sekä Kotkan kaupungin vahvistaman toimintaohjeen mukaisesti.

Vastuu oppilaiden hoidon toteuttamisesta on aina oppilaan vanhemmilla ja hoitavalla taholla. Lääkäri vastaa lääkkeiden määräämisestä ja lääkemääräysten oikeellisuudesta. Opettajat tai ohjaajat eivät anna lääkkeitä oppilaille ilman oppilaan huoltajan kirjallista ohjetta. Koulussa ei pidetä esimerkiksi särkylääkkeitä varalla oppilaita varten. Oppilaille annetaan ainoastaan heitä varten kouluun tuotuja reseptilääkkeitä. Esiopetuksessa mahdollisesta lapsen lääkähoidosta vastaa lääkehoitokoulutuksen ja -luvan saanut varhaiskasvatuksen lastenhoitaja tai ohjaaja. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on yhteinen lääkehoitosuunnitelma, mikä pohjautuu THL:n vuonna 2015 julkaisemaan oppaaseen ”Turvallinen lääkehoito, valtakunnallinen opas lääkähoidon toteuttamisesta sosiaali- ja terveydenhuollossa”. Suunnitelmasta löytyy ohjeistus lääkehoitoluvan hankkimiseen ja lomakkeet yksilöllisen lääkehoito- ja hoidollisten toimenpiteiden suunnitelmiin.

Lääkehoidon toteuttaminen perustuu näissä tilanteissa ennen kaikkea oppilaan ja hänen huoltajiensa sekä lääkehoitoa seuraavan henkilön ja koulun väliseen yhteiseen sopimukseen. Sopimus laaditaan lukuvuosittain. Huoltajan kanssa sovitaan tapaaminen, jossa keskustellaan lapsen sairaudesta ja lääkityksestä. Tapaamiseen tulevat luokanopettajan/luokanvalvojan lisäksi rehtori sekä tilanteen mukaan koulunkäynnin ohjaaja, kouluterveydenhoitaja, koulunkäynnin ohjaajien koordinaattori, terveydenhuollon ammattilaisia (esim. diabeteshoitaja) tai muita henkilöitä. Tapaamisesta tehdään kirjallinen oppilaskohtainen lääkehoitosuunnitelma, joka säilytetään koulussa lukitus koulun osoittamassa paikassa. Esiopetuksessa lääkehoitosuunnitelma säilytetään lapsen esiopetussuunnitelman liitteenä.

Erityisruokavaliot huomioidaan oppilaskohtaisesti huoltajan tai oppilaan ilmoituksen perusteella eri oppiaineiden, erityisesti kotitalouden ja luonnontieteiden, opetusjärjestelyissä. Tarvittaessa oppiaineen opettaja konsultoi huoltajaa lisätietojen saamiseksi.

5 YHTEISTYÖN JÄRJESTÄMINEN OPPILAIEN JA HEIDÄN PERHEIDENSÄ SEKÄ KOULUSSA TYÖSKENTELEVIEN JA MUIDEN OPPILAIEN HYVINVOINTIA TUKEVIEN TAHOJEN KANSSA

5.1 Yleiskuvaus

Perusopetuksessa ja esiopetuksessa tehdään yhteistyötä oppilaan, huoltajien ja koulussa työskentelevien ja muiden oppilaiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa. Yhteistyöllä tuetaan kasvatuksen ja opetuksen järjestämistä siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Yhteistyö edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Huoltajien osallisuus sekä mahdollisuus olla mukana koulutyössä ja sen kehittämässä on keskeinen osa koulun toimintakulttuuria. Kaikessa yhteistyössä noudatetaan lain edellyttämiä salassapitosäännöksiä.

Oppilaalla on yksilökohtaisessa opiskeluhollossa ikänsä ja kehitystasonsa mukainen itsenäinen asema. Painavasta syystä oppilas voi kieltää huoltajaansa tai muuta laillista edustajaansa osallistumasta opiskeluholtoaan koskevan asian käsittelyyn tai antamasta tälle opiskeluholtoasiansa koskevia tietoja. Edellytyksenä on, ettei se ole oppilaan oman edun vastaista. Arvion tästä tekee aina sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö. Myös käsiteltävän asian laatu vaikuttaa oppilaan itsenäiseen päätösvaltaan. Lain mukaan on toimittava aina ensisijaisesti oppilaan edun mukaisesti.

5.2 Oppilaiden, huoltajien, opetustoimen henkilöstön ja opiskeluholtopalvelujen osallisuus opetuksen järjestäjän opiskeluholto-suunnitelmien laatimiseen ja yhteisöllisen opiskeluholton toteuttamiseen

Opetuksen järjestäjän opiskeluholto-suunnitelman ja koulujen toimintasuunnitelman laatimisessa on kuultu oppilaita ja huoltajia. Oppilaiden kuuleminen toteutettiin lasten vaikuttamispäivän yhteydessä koulujen oppilaskunnille. Huoltajia kuultiin koulujen vanhempainyhdistyksille järjestetyssä tilaisuudessa. Opetustoimen henkilöstöä ja opiskeluholtopalvelujen edustajat ovat mukana opiskeluholton ohjausryhmässä, jota kautta heidän osallisuuteensa toteutuu. Tarvittaessa voidaan järjestää myös muuta osallisuutta tukevaa toimintaa.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää oppilaiden ja huoltajien osallisuutta yhteisöllisen opiskeluholton toteuttamisessa. Kouluilla on käytössään erilaisia toimintatapoja, joiden avulla osallisuus turvataan. Yleisenä käytäntönä on, että oppilaiden edustajana toimii oppilaskunnan edustaja ja huoltajien edustajana vanhempainyhdistyksen, -toimikunnan tai -neuvoston edustaja. He voivat olla mukana kaikissa kokouksissa tai erikseen suunnitellusti.

5.3 Koulun opetus- ja muun henkilöstön perehdytys ja osaamisen varmistaminen yhteisöllisessä työssä

Perehdyttämisellä tarkoitetaan sovittuja toimenpiteitä, joiden avulla uusi työntekijä oppii uuden työnsä. Perehdyttäminen on suunnitelmallinen prosessi, josta päävastuu on esihenkilöllä. Perehdyttämisellä henkilö saadaan osaksi organisaatiota, työyhteisöä ja sidosryhmiä samalla, kun tulija oppii omat tehtävänsä. Näin hän kytkeytyy yksikköön ja organisaation kokonaisuuteen.

Uuden työntekijän perehdytyksen laajuus riippuu tulevista tehtävistä, ammattialasta sekä työsuhteen pituudesta. Lyhyisiin sijaistuksiin ja harjoittelujaksoihin perehdytettäessä aikaa on vähemmän. Tällöin perehdyttämisen tulee sisältää vain olennainen tieto. Lyhyissä työsuhteissa perehdyttäminen on siis ajallisesti lyhyempi prosessi. Uutta vakituista työntekijää perehdytettäessä aikaa on enemmän, joten asioita voi järjestää niiden olennaisuuden mukaan hiukan väljemmin. On hyvä huomata, että pitkiltä poissaoloilta, kuten perhevapailta tai pidemmän sairauspoissaolon jälkeen voidaan tarvita myös perehdyttämistä.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelman osana jokaisella koululla on oma opiskeluhoollon toimintasuunnitelma, jossa kuvataan opiskeluhoollon kokonaisuus ja koulukohtaiset toimintatavat. Toimintasuunnitelma antaa uudelle työntekijälle tiivistetysti kokonaiskäsityksen opiskeluhoollosta ja ymmärryksen yhteisöllisen opiskeluhoollon toteuttamisen velvoittavuudesta ja periaatteista. Tutustumalla opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmaan, uusi työntekijä saa käsityksen käytössä olevista yhteisistä toimintamalleista ja sovituista yhteistyömuodoista.

5.4. Opiskeluhoollon moniammatillinen yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen, joustavan perusopetuksen ja sairaalaopetuksen yhteydessä

Opiskeluhoollon moniammatillista yhteistyötä tarvitaan aina siirtymävaiheessa, jos oppilaan tukea vahvistetaan tai kevennetään kolmiportaisen tuen mukaisesti. Erityisen tärkeää on, että moniammatillisessa yhteistyössä oppilaan tuen tarve arvioidaan eri näkökulmista. Tämän vuoksi arviointiin tulee osallistua opetushenkilöstön lisäksi opiskeluhoollopalvelujen asiantuntijoita.

Joustavan perusopetuksen oppilaan moniammatillinen yhteistyö on aloitettu usein jo ennen siirtymistä joustavaan perusopetukseen. Moniammatillista yhteistyötä tulee jatkaa ja tarpeen mukaan vahvistaa, mikäli oppilaan tilanne sitä edellyttää.

Oppilaan sairaalaopetuksen toteutumisessa tärkeintä on oppilaan opiskelua koskevan yksityiskohdallisen tiedon siirtäminen sairaalaopetukseen lähdettyä ja sieltä palattaessa. Erityisen tärkeä on

huolehtia, että oppimiseen saatu tuki ei keskeydy. Opettaja ja tarvittaessa opiskeluhoollon palvelujen edustaja voi osallistua moniammatilliseen neuvotteluun.

5.5 Yhteistyö muiden oppilaiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa

Opetustoimi, varhaiskasvatus ja koulut tekevät monipuolista yhteistyötä perusopetuksen ja koulupolun yhtenäisyyden, eheyden ja laadun varmistamiseksi, toiminnan avoimuuden lisäämiseksi sekä oppilaiden oppimisen ja kasvun tukemiseksi. Yhteistyötä tarvitaan myös oppimisympäristöjen monipuolisuuden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin turvaamiseksi. Yhteistyö on suunnitelmallista ja sen toteutumista arvioidaan yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa.

Koulut ja esiopetukset tekevät monenlaista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa, jolla edistetään lasten ja nuorten hyvinvointia. Kaupungin nuorisotyön yksikkö, kulttuuri- ja tapahtumapalvelut ja liikuntapalvelut sekä seurakunnat, paikalliset seurat ja yhdistykset tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia lisätä hyvinvointia ja tukea koulujen ja esiopetuksen yksiköiden kasvatus- ja opetustyötä. Kotka on mukana Kymenlaakson perhekeskusverkostossa. Yhteistyön toteuttamisen tavat ja toteuttajat vaihtelevat koulujen tarpeen mukaan. Yhteistyötahot voivat olla mukana myös koulujen monitoimijaisissa vanhempainilloissa ja muissa tilaisuuksissa, kuten esimerkiksi yhteisöllisissä opiskeluhoolloryhmissä.

Nuorisotoimi

Kaupungin nuorisotyön yksikössä on kohdennettu kolmen ohjaajan työpanosta koulussa tehtävään nuorisotyöhön, jonka painopisteenä on kaverisuhteiden ja ryhmätoiminnan vahvistaminen sekä osallisuuden tukeminen koulu yhteisössä. Työmuotoina on erilaiset ryhmätyöt, tunnetaito- ja kaveritaitotunnit. Nuorisotyöntekijät osallistuvat suunnitellusti kutsuttuna oman alueensa huoltajainfoihin kouluilla sekä osallistuvat koulujen toimintaan (muun muassa ryhmäytymispäivien muodossa sekä ilmiölähtöisten teematuntien järjestämisessä ja erilaisissa tapahtumissa). Nuorisotyöntekijät voivat osallistua erikseen kutsuttaessa yläkoulujen opiskeluhoolloryhmien kokouksiin.

Hyvinvointialueen palvelut, perhesosiaalityö ja lastensuojelu

Kymenlaakson hyvinvointialue vastaa 1.1.2023 alkaen opiskeluhoollon kuraattori-, psykologi- sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelujen järjestämisestä. Laki velvoittaa jatkossakin tekemään tiivistä yhteistyötä. Kymenlaakson hyvinvointialueen lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kanssa tehdään yhteistyötä tarpeen mukaan. Se voi liittyä yksittäisen oppilaan tilanteeseen tai paikalliseen ilmiöön, josta on syntynyt huolta.

Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen palveluksessa olevat henkilöt ja luottamushenkilöt ovat lastensuojelulain § 25 mukaan velvollisia ilmoittamaan lastensuojelulle, jos he tehtävässään saavat tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Lastensuojeluilmoituksella ilmaistaan huoli lapsen/oppilaan tilanteesta silloin, kun asiaan ei saada selvyyttä koulun/esiopetuksen ja kodin välisellä yhteistyöllä. Hyvään toimintatapaan kuuluu ilmoittaa myös huoltajalle aikeesta tehdä lastensuojeluilmoitus. Mikäli aikeesta ei ilmoittajan arvion mukaan aiheudu vaaraa lapselle/oppilaalle. Yhdessä lapsen tai oppilaan tai huoltajan kanssa on myös mahdollista ottaa yhteyttä lastensuojeluun ja pyytää palvelutarpeen arviointia. Lastensuojelua voi myös konsultoida mainitsematta oppilaan nimeä.

Hyvinvointialue ja erikoissairaanhoido

Koulun tehtävänä on ohjata oppilaita ja huoltajia tarvittaviin palveluihin. Mikäli lapsella tai oppilaalla on asiakkuus sosiaali- tai terveydenhuollon palvelussa, opettaja tai opiskeluhoollon palveluiden edustaja voi oppilaan tai huoltajan suostumuksella ja kutsuttuna osallistua esimerkiksi verkostopalaveriin. Mikäli lapsella tai oppilaalla on hoitokontakti lasten tai nuorten psykiatrian poliklinikalle, opettaja tai opiskeluhoollon palveluiden edustaja voi kutsuttuna osallistua verkostopalaveriin tai psykiatrian poliklinikalta voidaan kutsua edustaja koululle monialaiseen asiantuntijaryhmään. Osallistumiseen tulee olla oppilaan tai huoltajan suostumus. Esiopetuksesta tai koulusta ei suoraan ohjata lapsia/ oppilaita erikoissairaanhoidon piiriin. Ohjaus tapahtuu arviointiyksikköön, jossa tehdään arviointi jatkotoimenpiteistä. Esiopetuksessa tehdään huoltajan suostumuksella yhteistyötä neuvolan terveydenhoitajan kanssa mahdollisesti tarvittavan tutkimuslähetteen osalta.

Poliisi

Yhteistyötä poliisin kanssa tehdään tarpeen mukaan. Opetustoimi on tehnyt yhteistyösopimuksen poliisin ennalta estävän toiminnan (EET) kanssa. Pääsääntöisesti poliisiasioita ovat: uhkaukset ja uhkatilanteet, väkivaltatilanteet, huoltajan tai oppilaan/opiskelijan rattijuopumus ja huumausaineiden hallussapito ja levittäminen. Oppilaiden väliset väkivaltatilanteet ovat asianomistajarikoksia, joissa koulu tiedottaa tapahtuneesta huoltajia. Rikosilmoituksen ensisijaisia tekijöitä ovat huoltajat tai täysi-ikäinen teon kohteena ollut nuori. Poliisi harkitsee, milloin jalkautuminen kouluun tai oppilaitokseen on tarkoituksenmukaista. Koulun omat toimenpiteet ovat ensisijaisia toimia kiusaamiseen, rasismiin ja seksuaaliseen häirintään liittyvissä tilanteissa sekä omaisuuteen kohdistuvissa vahingollisissa teoissa. EET-työtä toteuttavat poliisit eivät toteuta yksittäisiä oppitunteja tai tietoisuuksia. Seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsen pahoinpitelyn epäilytilanteissa koulu ja esiopetus toimivat erillisen ohjeen mukaisesti. Se kuka tiedon on saanut, tekee tutkintapyynnön poliisille ja lastensuojeluilmoituksen, jos kyseessä on alaikäinen lapsi tai nuori.

5.6 Yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoollon periaatteista ja toiminnasta tiedottaminen oppilaille, huoltajille, henkilöstölle ja yhteistyötahoille

Yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoollon toteuttaminen tapahtuu koulujen ja esiopetusyksiköiden arjessa, jolloin oppilaille ja henkilöstölle tehdään periaatteet ja toiminta tutuksi. Yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoollon periaatteet ja menettelytavat on kuvattu koulun ja esiopetuksen yhteisessä opiskeluhoollon suunnitelmassa, joka on nähtävillä koulun kotisivuilla. Lisäksi voidaan järjestää erilaisia tapahtumia, joissa opiskeluhoollon palveluiden henkilöstöä on mukana. Tällainen on esimerkiksi huoltajailta. Lukuvoositiedotteet sisältävät tietoa opiskeluhoollon toteuttamisesta.

6 SUUNNITELMAT OPPILAIDEN SUOJAAMISEKSI VÄKIVALLALTA, KIUUSAAMISELTA JA HÄIRINNÄLTÄ SEKÄ KRIISISUUNNITELMA

Kaikki lasten ja nuorten väliset ristiriitatilanteet, luokkanahinat ja käytösongelmat eivät ole kiusaamista. Tärkeää kuitenkin on, että kaikki ikävää tai epäasiallista kohtelua kokeneiden asiat tulevat selvitettyä asianmukaisesti. Opetus- ja kasvatushenkilöstön sekä muun henkilöstön tehtävä on yhdessä oppilaiden ja huoltajien kanssa huolehtia, että jokaisella on mahdollisimman turvallinen olo ja asiat tulevat selvitettyä asiallisesti. Yhdessä voimme kannustaa hyvän ja turvallisen ilmapiirin luomiseen sekä tarvittaessa myötävaikuttaa asioiden selvittämiseen.

6.1 Yleisesti suunnitelmasta oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Esiopetuksesta määrätään perusopetuslaissa, mutta sen järjestämisestä vastaa varhaiskasvatus. Sen tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö (Varhaiskasvatuslaki 3 §). Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön (Perusopetuslaki 29§). Koulutuksen järjestäjän tulee suojata opiskelijaa kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä. Sen tulee laatia suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä.

Tässä kuvataan Kotkan esi- ja perusopetukseen laadittu toimintamalli kiusaamisen, häirinnän, väkivallan, rikosten ja rikollisten tekojen ennalta ehkäisemiseksi ja niihin puuttumiseksi. Aluksi määritellään Kotkan esi- ja perusopetuksessa käytettävät termit kiusaaminen, häirintä, väkivalta, rikos ja rikollinen teko. Sen jälkeen kuvataan kiusaamista ja muuta epäasiallista käytöstä

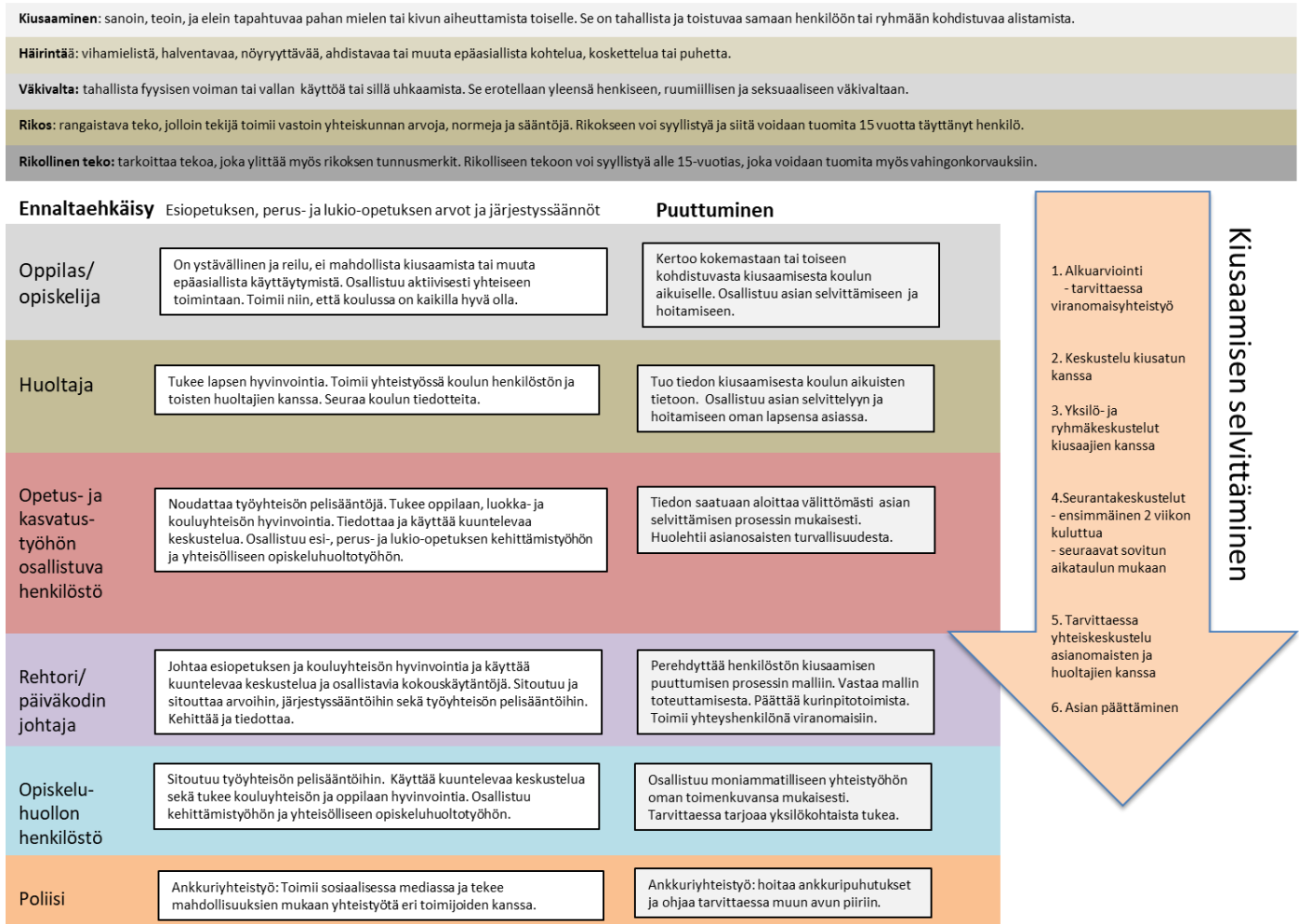
ennaltaehkäiseviä toimintatapoja, jotka kuuluvat tiiviisti esiopetuksen yksiköiden ja koulujen yhteisölliseen opiskeluhoollotyöhön ja arkeen. Myös opetukseen kytkeytyy monia kiusaamista, häirintää ja väkivaltaa estävien teemojen käsittelyä. Vahvana näkökulmana on, että keskittymällä

hyvinvointia lisääviin toimiin, voidaan vaikuttaa ja vähentää pahoinvointia. Aina, kun useampia lapsia ja nuoria kokoontuu yhteen, ei ikäviltä tilanteilta voida välttyä. Sitä varten Kotkan opetustoi-
meen on laadittu kaikkia kouluja velvoittava toimintamalli, jonka tarkoituksena on varmistaa turvalli-
nen arki, ennaltaehkäistä kiusaamista ja sitä ilmetessä, saada kiusaaminen loppumaan mahdolti-
simman nopeasti. Mallissa halutaan varmistaa, että asiat tulevat selvitettyä kaikkia osapuolia kuul-
len ja parhaan mahdollisen lopputuloksen aikaansaamiseksi.

Esiopetuksilla ja kouluilla on näissä asioissa selvittämis- ja toimintavelvollisuus. Tästä syystä esiin
tulevat kiusaamistapaukset dokumentoidaan. Kiusaamista koskevat selvittelyt kirjataan salassa pi-
dettäviin asiakirjoihin. Esiopetuksessa kiusaamiseen liittyvät asiat kirjataan lapsen esiopetussuun-
nitelmaan. Dokumenttien kirjaamisesta, säilytyksestä ja arkistoinnista on annettu erilliset ohjeet.
Tietosuojaseloste on liitteenä.

Seuraavaan kuvaan koottu käytettävät termit, kuvattu eri toimijoiden rooli ennaltaehkäisevässä
työssä ja puuttumisessa sekä kiusaamiseen puuttumisen prosessi. (Kuva 6.) Tämä kuva on nähtä-
villä myös esiopetusten ja koulujen kotisivuille ja sitä hyödynnetään arjessa oppilaiden, huoltajien
ja henkilöstön kanssa tehtävässä työssä. Eri toimijoiden tehtävillä halutaan korostaa jokaisen roolia
tässä tärkeässä yhteisessä työssä.

Kiusaaminen, häirintä ja väkivalta, rikokset ja rikolliset teot -toimintamalli

Kuva 6. Kiusaaminen, häirintä, väkivalta, rikokset ja rikolliset teot ennaltaehkäisy ja puuttuminen

6.2. Kiusaaminen, häirintä ja väkivalta sekä rikokset ja rikolliset teot määrittelyä

Seuraavassa määritellään kiusaaminen, häirintä, väkivalta sekä rikokset ja rikolliset teot. Tähän suunnitelmaan on otettu mukaan väkivallan lisäksi rikokset ja rikolliset teot, jotta asian vakavuus tulee riittävän hyvin esille ja ymmärretyksi. Määrittelyn pohjana on käytetty näistä termeistä yleisesti käytettyjä määritelmiä. Kirjallisena materiaalina on käytetty Opetushallituksen Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa -opasta ja Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen Yhteiset toimintamallit Kaakkois-Suomen kouluissa tapahtuvien rikosten tai rikollisten tekojen varalle -ohjeistusta.

Tähän kotkalaiseen malliin on erityisesti haluttu osallistaa lapsia ja nuoria kysymällä heidän näkemystään näistä käsitteistä. Vastauksia saatiin esiopetuksen, perusopetuksen toisen, kuudennen ja yhdeksännen luokan oppilailta sekä lukion toisen vuoden opiskelijoilta.

Huomioitavana ja jatkotyöstämistä vaativana tuli esiin, että antamissaan vastauksissa esiopetuksesta lukiolaisiin lapset ja nuoret ajattelevat, että toisen lyöminen, potkiminen, raapiminen, pureminen ja muu väkivalta kuuluvat kiusaamiseen. Erityisesti nuoret kokevat verkkokiusaamista sosiaalisessa mediassa muun muassa TikTok, Instagram ja Snapchat. Nuoret kokevat, että verkkokiusaaminen on vaikeammin hallittavaa, koska se voi tapahtua myös nimettömänä. Tästä syystä se vaatii usein poliisin toimia. Nuorten kokemus on, että kasvokkain tapahtuvaan kiusaamiseen koulussa on helpompi puuttua ja asialle pyritään koulussa jo tekemään jotakin. Kirjallisten materiaalien ja saatu- jen vastausten perusteella on koostettu kotkalaiset määritelmät näille käsitteille.

Kiusaaminen

Kiusaamisen muodot vaihtelevat eri ikä- ja elämänvaiheissa. Kaikkia kiusaamiseksi koettuja tekoja ei ole tarkoitettu loukkaaviksi, eivätkä kaikki lapset ja nuoret välttämättä osaa hahmottaa toimintansa seurauksia. Koulukiusaaminen on terminä vanhentunut. Tänä päivänä on miltei mahdotonta erottaa kiusaamista vain koulussa tapahtuvaksi. Kuitenkin yksi kiusaamisen muodoista on koulussa tapahtuva kiusaaminen. Sen erottaminen muista ei-toivotuista teoista on haasteellista. Kaikkeen koulussa esiin tulevaan epäasialliseen käytökseen on puututtava kunkin tilanteen edellyttämällä tavalla (Opetushallitus, Oppaat ja käsikirjat 2020: 3a).

Kiusaaminen on teoin, sanoin, ja elein tapahtuvaa pahan mielen tai kivun tuottamista toiselle. Se on tahallista ja toistuvaa samaan henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa alistamista. (Kuva 2.) Kiusaamiselle on ominaista alistaminen sekä kiusaajan tai kiusaajien ja kiusatun välinen voimasuhteiden epätasapaino.

Yleisesti kiusaaminen voidaan jakaa kahteen ryhmään: a) fyysinen kiusaaminen ja b) henkinen kiusaaminen. Fyysistä kiusaamista voi olla esimerkiksi töniminen, estäminen, kamppaaminen, esineillä heittäminen sekä omaisuuteen kohdistuva tavaroiden piilottelu, luvatta ottaminen ja rikkominen. Henkistä kiusaamista voi olla sanoin tapahtuva esimerkiksi kuiskuttelu, pilkkaaminen, juorujen levittäminen, matkiminen, pilanteko, pelottelu, uhkailu ja kiristäminen sekä elein tapahtuva merkitsevien silmäysten vaihtaminen jonkun kanssa, tuijottaminen, huokailu, ilmeily, toisen puhuttelun välttäminen ja ulkopuolelle jättäminen. Nuorten vastauksissa kiusaamiseen puuttumatta jättäminen tai sen hiljainen hyväksyminen koetaan myös kiusaamiseksi.

Häirintä

Yksittäiset erimielisyydet ja satunnainen sopimaton kielenkäyttö tai muut sellaiset eivät ole häirintää, vaikka niistä aiheutuisikin hetkellisesti pahaa mieltä. Lasten ja nuorten mielestä häirintää

on liian lähelle tuleminen, toisia häiritsevä käytös oppitunneilla (esimerkiksi huutaminen tai keskeyttäminen) ja toisen pakottaminen kanssakäymiseen monin eri tavoin. Lukiolaisten vastauksissa korostui seksuaalinen häirintä sekä kuvien ja videoiden pyytäminen netissä.

Häirintä on vihamielistä, halventavaa, nöyryyttävää, ahdistavaa tai muuta epäasiallista kohtelua, koskettelua tai puhetta. (Kuva 2.) Häirintä voi ilmetä myös ei-toivottuna tai tungettelevana fyysisenä kosketuksena. Se voi sisältää sukupuoleen liittyviä vihjailevia ilmeitä, eleitä tai kaksimielistä puhetta esimerkiksi nimittelyä, härskiä puhetta ja vitsejä, ulkonäköä tai yksityiselämää koskevia kommentteja.

Väkivalta, rikokset ja rikolliset teot

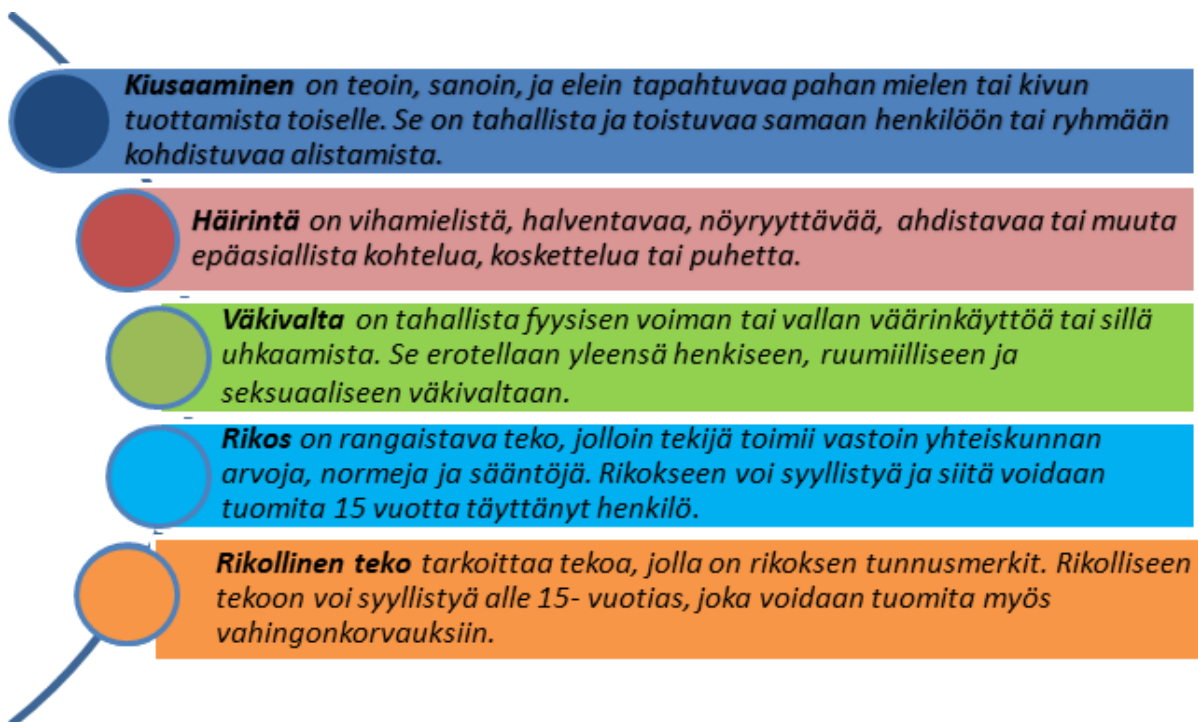
Maailman terveysjärjestö määrittelee, että väkivalta on fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai joka voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, ruumiillisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen. (Maailman terveysjärjestö 2005, 21.) Väkivalta on ruumiillista koskemattomuutta, oikeuksia tai etuja loukkaavaa tai vahingoittavaa voimakeinojen käyttöä (Kielitoimisto). Väkivalta erotellaan yleensä henkiseen väkivaltaan, ruumiilliseen väkivaltaan ja seksuaaliseen väkivaltaan.

Lasten ja nuorten mielestä väkivalta on ensisijaisesti ruumiillista, toiseen kohdistuvaa väkivaltaa. Sitä on lyöminen, hakkaaminen, kuristaminen, hiuksista repiminen, toisen päällä hyppiminen tai toisen päälle ajaminen ja tappaminen. Nuorten mielestä väkivaltaa on edellä mainittujen lisäksi myös parisuhdeväkivalta, perheväkivalta ja seksuaalinen väkivalta. Siihen kuuluvat muun muassa raiskaus, pornografiaan ja erilaisiin seksuaalisiin tekoihin pakottaminen. Nuoret ajattelevat, että väkivalta on toiselle sellainen kivun tai vamman aiheuttama teko tai toiminta, joka voi vaarantaa hengen. Lasten ja nuorten kokemus on, että väkivaltaa ilmenee monessa muodossa, sillä on usein pitkä tausta ja sitä ei aina osata tunnistaa väkivallaksi. Seuraukset voivat olla vakavia, ensin sattuu fyysisesti ja jälkeenpäin henkisesti. Lasten ja nuorten mielestä on tärkeää, että jos kokee tai näkee väkivaltaa, siitä pitää aina kertoa aikuiselle.

Väkivalta on tahallista fyysisen voiman tai vallan väärinkäyttöä tai sillä uhkaamista. Se erotellaan yleensä henkiseen, ruumiilliseen ja seksuaaliseen väkivaltaan. Rikos on rangaistava teko, jos tekijä toimii vastoin yhteiskunnan arvoja, normeja ja sääntöjä. Rikos on tehty, jos teko täyttää tunnusmerkistön ja on oikeudenvastainen. Syytetyn rankaiseminen edellyttää näiden kahden lisäksi

syllisyyden toteamista. *Rikokseen voi syyllistyä vain 15 vuotta täyttänyt henkilö. Rikolliseen tekkoon voi syyllistyä alle 15-vuotias, joka voidaan tuomita myös vahingonkorvauksiin.* (Kuva 7.)

Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen linjauksen ja ohjeistuksen mukaan poliisi ei voi puuttua kaikkiin kouluissa tapahtuviin tilanteisiin. Kouluilla on omat toimintaohjeensa, joita poliisilta saadut ohjeistukset täydentävät. Kaakkois-Suomen poliisilaitoksella toimii ennalta estävän toiminnan ryhmä (EET), jonka kanssa koulut tekevät yhteistyötä. Akuuteissa ja vakavissa tilanteissa otetaan aina yhteyttä hätäkeskukseen (112).

Kuva 7. Määritelmät

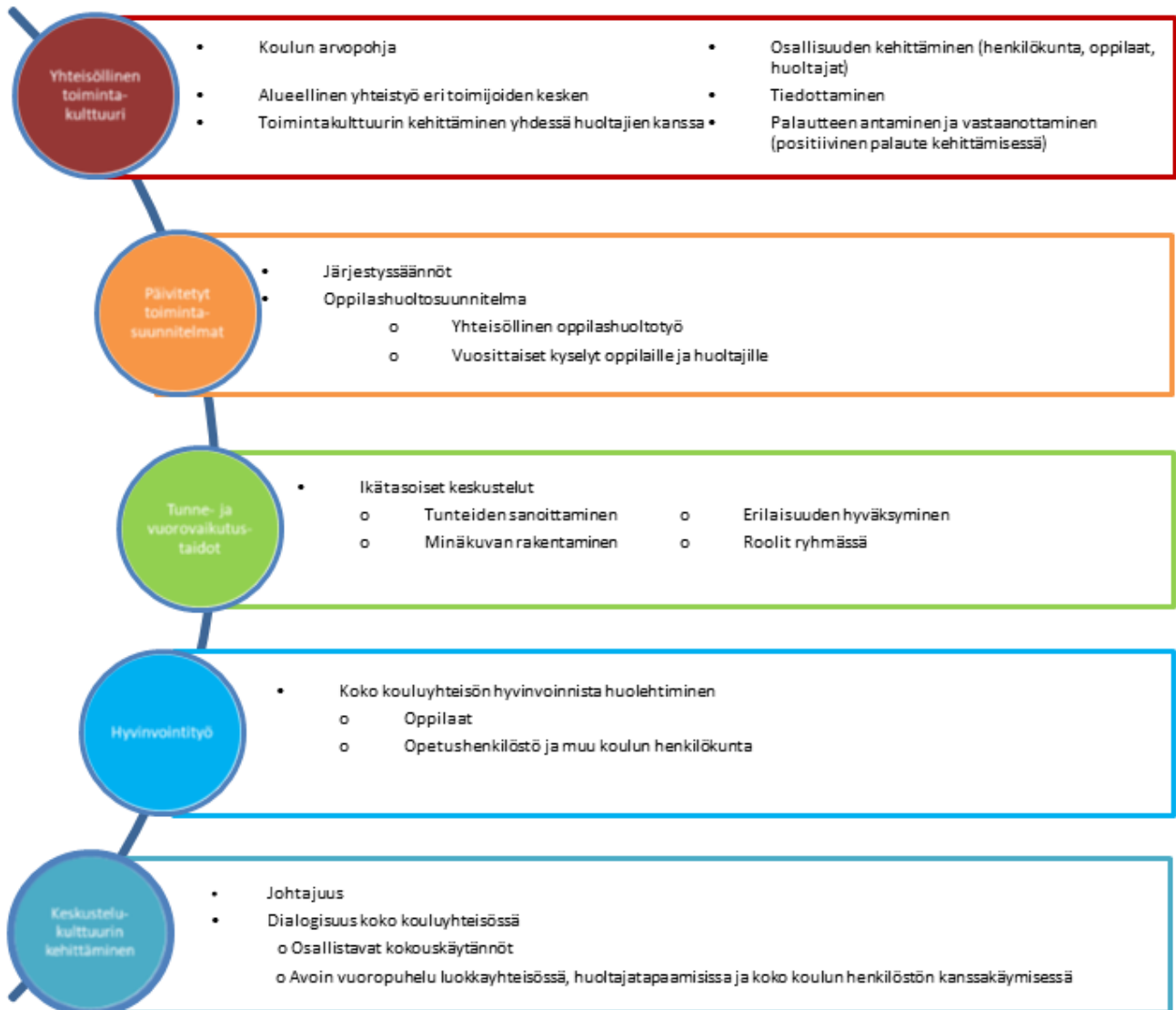
6.3 Väkivaltaa, kiusaamista ja häirintää ennalta ehkäisevät ja yhteisöllisyyttä vahvistavat toimet esiopetuksessa ja koulussa

Kiusaamista tulee ennalta ehkäistä systemaattisesti ja oppilaita osallistavalla tavalla, niin että kaikki saadaan ottamaan vastuuta yhteisestä hyvinvoinnista. Kiusaamisesta pitää puhua yhdessä oppilaiden, huoltajien, esiopetusyksikön ja koulun henkilökunnan kanssa. Kaikkien osapuolten sitoutuminen turvallisen ilmapiirin luomiseen on ehdottoman tärkeää. Esiopetuksessa ja koulussa korostetaan toisten ihmisten henkistä ja fyysistä koskemattomuutta sekä toisen ihmisen kunnioittamista. Yhteisöllisyydellä, toista kunnioittavalla ja arvostavalla toiminnalla luomme turvalliset puitteet kouluarjelle. Jokaisella on tässä tärkeä tehtävä.

Kuva 8. Ennaltaehkäisevä ja yhteisöllisyyttä vahvistava toiminta

Esiopetuksessa ja koulussa kiusaamista, häirintää, väkivaltaa ja muuta epäasiallista käytöstä voidaan ehkäistä monella tavalla. Toiminta voi kohdistua koko yksikköön tai pienempiin oppilasryhmiin. Myönteiseksi koettu ryhmä-, luokka- tai kouluilmapiiri vähentää kiusaamista ja häirintää. Koulujen yhteisölliselle opiskeluhoitotyölle asettamat tavoitteet kuten hyvinvoinnin lisääminen, osallisuuden, osallistamisen ja yhteistyön teemat ja toimenpiteet ovat yksi osa tätä työtä. Ennaltaehkäisevä työ kuuluu kaikille koulu yhteisössä. (Kuvat 8 ja 9.)

Kuva 9. Esimerkkejä ennaltaehkäisevistä ja yhteisöllisyyttä tukevista toimenpiteistä

Yhteisöllistä toimintakulttuuria voidaan tukea monella tavalla. Esimerkiksi yhteisöllisten opiskelu- huoltoryhmien, hyvinvointia tukevien toimintamallien (esim. Yhteispeli ja hyvinvointitunnit kaikille luokka-asteilla esiopetuksesta alkaen), yhteisten tapahtumien sekä oppilaita ja huoltajia osallistavan toiminnan (esim. oppilaskunta- ja tukioppilastoiminta sekä vanhempainoimikunnat) avulla. Ennaltaehkäisevässä työssä on tärkeää myös kiinnittää huomiota erilaisiin nivelvaiheisiin esiopetuksesta alakouluun, alakoulusta yläkouluun ja yläkoulusta toiselle asteelle. Nivelvaiheita tukevat esimerkiksi alkuluokkatoiminta, ryhmäyttäminen ja ennakkoon tutustumiset uuteen. Entistä tärkeämpi nivelvaihe tulee jatkossa olemaan perusopetuksesta toiselle asteelle, nyt kun oppivelvollisuusikä on laajentunut.

Ehkäisevässä työssä on tärkeää pitää ajan tasalla erilaiset toimintasuunnitelmat, kuten järjestys- säännöt ja koulun toimintasuunnitelma. Toimintamallit edistävät yleistä turvallisuutta ja antavat tuen aktiiviseen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen. On tärkeää, että kaikki esiopetus- ja kouluympäristössä toimivat tuntevat esiopetuksen ja koulun yhteiset arvot ja toimintatavat. Rehtorilla ja päiväkodinjohtajalla on tässä tärkeä rooli. Koulujen yhteisölliselle opiskeluhoultotyölle asettamat tavoitteet kuten hyvinvoinnin lisääminen, osallisuuden, osallistamisen ja yhteistyön teemat ja toimenpiteet ovat yksi osa tätä työtä. Ennaltaehkäisevä työ kuuluu kaikille koulu yhteisössä.

Tunne-, kaveri- ja vuorovaikutustaitoja opetellaan, harjoitellaan ja tuetaan kaikissa esiopetuksen ja koulun arkipäivän tilanteissa, sekä osana eri oppiaineiden sisältönä aikuisen ohjauksella. Pienemmissä ristiriitatilanteissa voidaan hyödyntää esimerkiksi oppilaiden kesken toteutettavaa vertaissovittelua (Miniverso- ja Verso-toimintamallit). Aikuisten tulee kuitenkin huolehtia, että se tapahtuu kaikilta osin turvallisesti. Opiskeluhoollon palvelut ovat myös yhteistyössä koulun muun henkilöstön kanssa tukemassa näitä taitoja sekä ryhmien että yksittäisten oppilaiden kanssa.

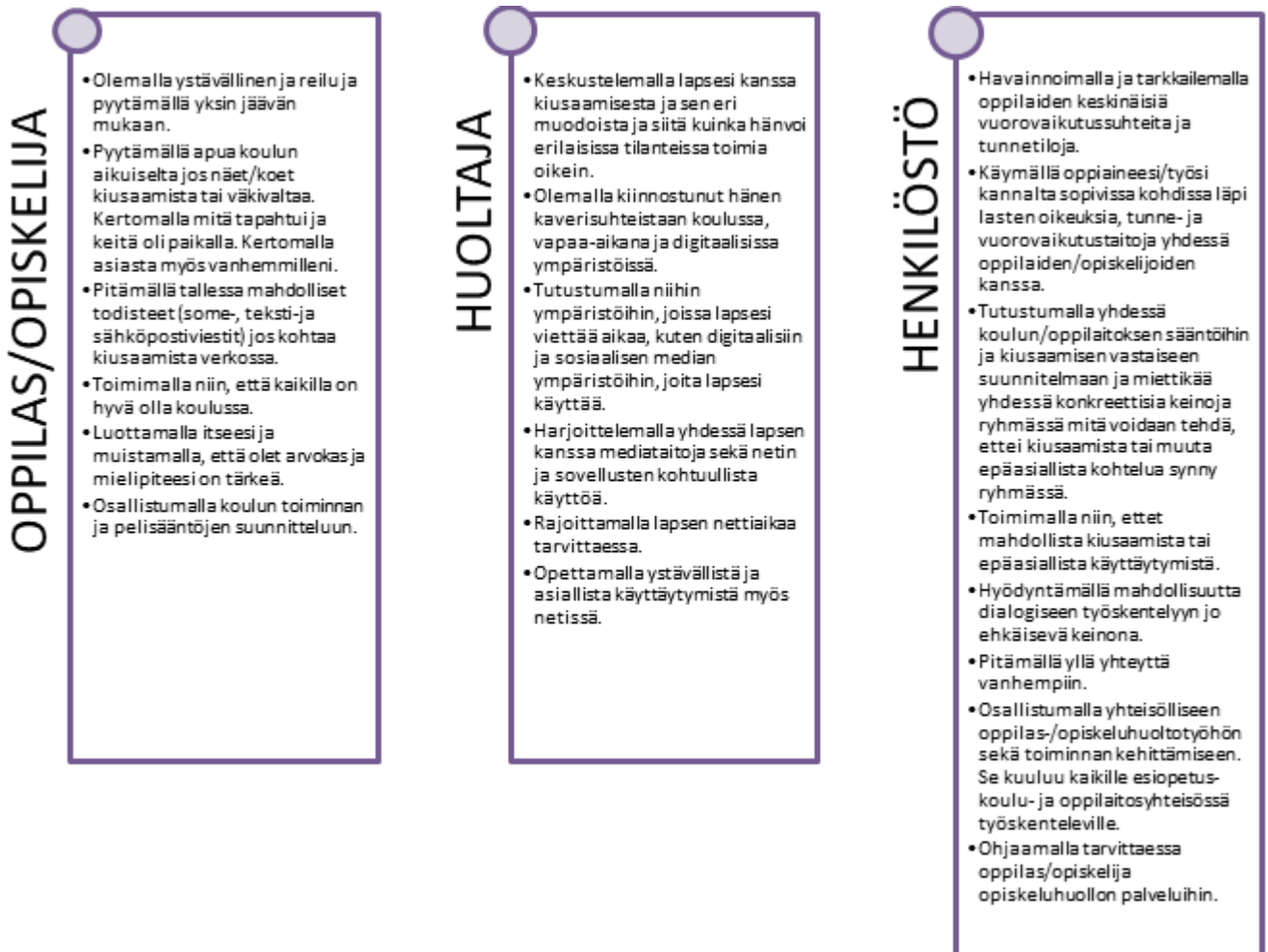
Hyvinvointityön suunnittelussa hyödynnetään erilaisista kyselyistä (valtakunnalliset ja koulukohtaiset) ja esimerkiksi viidennen luokan laajoista terveystarkastuksista saatua tietoa. Positiivinen palaute ja vahvuuksien tunnistaminen tukevat oppilaiden, henkilökunnan ja koko yhteisön hyvinvointia. Opetuksen järjestäjän asettamalla kaikkia kouluja koskevilla yhteisöllisen opiskeluhoollon tavoitteilla on myös tarkoitus vahvistaa yhteistä hyvinvointityötä.

Keskustelukulutturia kehittää kodin, esiopetuksen ja koulun välinen vuoropuhelu. Dialoginen vuoropuhelu henkilökunnan, oppilaiden, huoltajien ja yhteistyökumppaneiden kesken lisäävät positiivista vuorovaikutusta ja luottamuksellista ilmapiiriä. Kaikkia ennaltaehkäisevän työn osa-alueita tukevat henkilökunnan koulutukset ja hyvien käytäntöjen yhteinen jakaminen.

Lisätietoa, tukea ja apua kiusaamiseen liittyvissä asioissa tarjotaan myös monilla verkkosivuilla, esimerkiksi www.nuortennetti.fi/kiusaaminen/tukeakiusaamistakokeneelle ja www.mielenterveys-talo.fi/lapset.

Seuraavassa on koottu ohjeita oppilaalle, huoltajalle sekä kasvatus- ja opetushenkilöstölle niistä toimista, joilla kukin voi ehkäistä kiusaamista ja muuta epäasiallista käyttäytymistä. (Kuva 10.)

Voit ehkäistä kiusaamista:

Kuva 10. Ohjeita kiusaamisen ja muun epäasiallisen käyttäytymisen ehkäisemiseen

6.4 Kiusaamiseen sekä väkivalta- ja häirintätilanteisiin puuttuminen esi- ja perusopetuksessa

Kaikilla lapsilla ja oppilailla on oikeus sekä fyysisiltä että psyykkisiltä puitteiltaan turvalliseen oppimisympäristöön (Perusopetuslaki §29). Turvallinen oppimisympäristö on myös opettajien ja muun henkilökunnan oikeus. Jokaisella on myös oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen (Perusopetuslaki 7§). Esiopetuksessa on oma ohjeistus yksikkökohtaisen suunnitelman laadintaan koskien kiusaamis-, väkivalta- ja häirintätilanteiden ennaltaehkäisyä, niihin puuttumista ja selvittelyä (miniverso).

Esiopetuksessa ja koulussa kiusaamista, häirintää, väkivaltaa ja muuta epäasiallista käytöstä voidaan ehkäistä monella tavalla. Toiminta voi kohdistua koko yksikköön tai pienempiin oppilasryhmiin. Myönteiseksi koettu ryhmä-, luokka- tai kouluilmapiiri vähentää kiusaamista ja häirintää. Esiopetus on mukana koulujen yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä ja näin vahvistaa yhteistä työtä. Kouluille on annettu oma ohjeistus.

Kiusaamiseen ja lainvastaisiin tekoihin puuttumisessa esiopetus- ja kouluyhteisössä oleellista ja tärkeää on lapsen tai nuoren kuunteleminen ja uskominen. Se edellyttää aikuisilta pysähtymistä ja kuulemistä. Luottamuksen rakentaminen on tärkeää, jotta lapsi tai nuori uskaltaa kertoa kokemuksistaan. On myös tärkeää, että koulun henkilöstö on kiinnostunut kiusaamiseen liittyvistä asioista riittävän usein osana normaalia koulupäivää. Kotkan esiopetusyksiköissä ja kouluissa tehtävä yhteisöllinen opiskeluhoultotyö pyrkii lisäämään yhteisöiden viihtyvyyttä ja turvallisuutta ja työskentelee erityisesti myös näiden teemojen kanssa.

Häirintä on esiopetuksessa ja koulussa kiellettyä ja oppilaita sekä oppilaita tulee rohkaista kertomaan, jos sitä esiintyy. Jos henkilökunnan tietoon tulee jonkun oppilaan syyllistyminen häirintään, tulee siihen puuttua välittömästi. Tilanne määrittelee, miten asiaa lähdetään selvittämään. Häirintätilanne selvitetään keskustelemalla mahdollisimman pian kaikkien osapuolten läsnä ollessa. Oleellista on huomioida, että tämä tapahtuu osapuolia arvostaen ja kunnioittaen. Huoltajiin ollaan tarvittaessa yhteydessä, jonka yhteydessä sovitaan mahdollisista opiskeluhooltoon liittyvistä toimenpiteistä. Esiopetuksessa huoltajien kanssa sovitaan tavoista, joilla heidän kanssaan keskustellaan lapsen tai ryhmän mahdollisista pulmatilanteista. Pääsääntöisesti huoltajat toivovat ajantasaista yhteydenpitoa ja keskustelua.

Esiopetuksessa ja koulussa ovat ajan tasalla olevat järjestyssäännöt, joiden tarkoituksena on turvata oppimisen ja koulutyön häiriintymätön sujuminen, taata yhteisön jokaisen jäsenen työrauha ja oikeusturva sekä luoda miellyttävä opiskeluympäristö. Lisäksi noudatetaan muita annettuja määräyksiä ja ohjeita, kuten esimerkiksi opettajien, koulun henkilökunnan ja koulukuljettajien ohjeita sekä erikseen annettavia tilakohtaisia käyttöohjeita ja ensiapuohjeita. Esiopetuspäivän aikana henkilöstö ja lapset toimivat yhdessä niin sisällä kuin ulkona. Tällöin aikuiset ovat ohjaamassa lapsia toimimaan ryhmässä ja muistamaan hyvät tavat osana vuorovaikutusta. Oppilaat opiskelevat koulussa ohjeistetusti, ohjatusti ja valvotusti. Hyvät tavat ovat osa koulun jokapäiväistä toimintaa. Kaikki esiopetuksessa ja koulussa työskentelevät aikuiset puuttuvat epäasialliseen, väkivaltaiseen ja aggressiiviseen käyttäytymiseen sekä kiusaamis- ja häirintätapauksiin.

Esiopetuksessa mahdollisista väkivaltatilanteista ja etenkin niihin puuttumisesta keskustellaan huoltajien kanssa saman päivän kuluessa tai vähintään seuraavana päivänä esimerkiksi haku- tai tulohetkissä. Tarpeen vaatiessa keskustelulle varataan oma erillinen aika.

Väkivaltatilanteeseen puututaan välittömästi. Aikuinen puuttuu tilanteeseen ja pyrkii rauhoittamaan tilanteen ensisijaisesti puhumalla ja tarvittaessa erottamaan osapuolet toisistaan. Mikäli tilanne ei rauhoitu, hankitaan apua (koulun muut aikuiset, poliisi). Esi- ja perusopetuksessa rehtori tai

opettaja voi käyttää tarvittaessa kiinnipitoa turvatakseen muut oppilaat (Perusopetuslaki 36 b§). Oppilas ohjataan tarvittaessa terveydenhoitajan tai lääkärin vastaanotolle. Jos mahdollista, väkivaltatilanteen osapuolet viedään rauhoittumaan eri tiloihin aikuisen valvontaan. Väkivaltatilanteesta ilmoitetaan rehtorille sekä otetaan osapuolten huoltajiin yhteyttä. Mahdollisten jatkotoimenpiteiden tekemisessä (esimerkiksi rikosilmoitus ja lastensuojeluilmoitus) noudatetaan annettuja ohjeita ja tarvittaessa oppilaat ohjataan opiskeluhuollon palveluihin.

Koulumatkoilla ja koulun ulkopuolella tapahtuvan kiusaamisen selvittäminen ei kuulu koulun vastuulle. Kuitenkin koulumatkalla tapahtuvat koulun tietoon tulevat tilanteet, koulu ilmoittaa osallisten huoltajille ja he tekevät halutessaan asiaan liittyvät jatkotoimenpiteet. Jos koulumatkalla tai koulun ulkopuolella tapahtuva kiusaaminen näyttäytyy koulun arjessa, ei koulussa lähdetä aktiivisesti selvittämään asiaa. Tärkeää on kuitenkin ohjata osallisia asian selvittelyyn.

Rehtorilla tai opettajalla on oikeus määrätä häiritsevä oppilas poistumaan luokasta, muusta opetustilasta tai opetustilanteesta. Rehtori tai opettaja voi oppilasta poistaessaan käyttää tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina oppilaan ikä, tilanteen uhkaavuus, häirinnän vakavuus tai tilanteen kokonaisarvio huomioiden. Tarvittaessa asianomainen uhri ja tekijä saavat tarvitsemansa tuen tapahtuneen jälkeen opiskeluhuollon palveluista (Perusopetuslaki 36 b§). Esiopetuksessa häiriökäyttäytymistä pyritään ennaltaehkäisemään toimimalla pienemmissä ryhmissä ja kohdentamalla tukea oikea-aikaisesti. Lapselle voidaan myös tarjota vaihtoehtoista toimintaa tai taukoja yhteisen toiminnan lomaan. Aikuinen on aina lapsen kanssa.

Tavanomaiset, vähäiset kahnaukset lasten välillä, joihin puututaan kasvatuksellisilla tai kurinpidollisilla toimilla, eivät aiheuta ilmoitusvelvollisuutta poliisille. Pahoinpitelyn tunnusmerkit täyttävän teon osalta ilmoitusvelvollisuus syntyy ja se on asianosaisen huoltajalla. Koululla tai esiopetuksessa ei ole tässä rikosilmoitusvelvollisuutta poliisille. Tarvittaessa voidaan konsultoida poliisia ja saada mahdollisia tarkentavia toimintaohjeita. Lastensuojelulaki velvoittaa tekemään tarvittavat ilmoitukset. Lisäksi lastensuojelulain 25 § velvoittaa seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsen pahoinpitelyepäilytilanteissa opetustoimessa työskenteleviä tekemään lastensuojeluilmoituksen ja rikosilmoituksen. Rikosilmoituksen ja lastensuojeluilmoituksen tekee se työntekijä tai ne työntekijät, kenellä on tilanteesta ensisijaiset tiedot. Tästä kouluille on annettu erillinen toimintaohje (toimintaohje epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja/tai pahoinpitelystä). Lisäksi Kaakkois-Suomen poliisilaitos on antanut toimintaohjeita kouluille.

Poliisille tehdyt rikosilmoitukset käsitellään tekijän iän mukaan joko Ennalta estävän toiminnan ryhmän toimesta (EET) tai normaalina rikostutkintana. Tämä koskee lapsia koskevia rikosilmoituksia, joista vain osa tulee kouluilta ja oppilaitoksista. Ennalta estävän toiminnan ryhmä puhuttaa alle 15-

vuotiaat tekijät. Rikosvastuikäisten eli 15 vuotta täyttäneiden osalta Kymenlaakson hyvinvointialueen Nuorten matala vastaa sosiaalihuoltolain mukaisesta toiminnasta ja nuorten rikosprosessista. Se voi olla myös erillisen harkinnan mukaisesti alle 15-vuotiaan asian käsittelyssä mukana. Poliisin ja hyvinvointialueen yhteistyönä on kehitetty toimintamallia myös alle 15-vuotiaisen osalta.

Kiusaamiseen puuttumisen toimintamalli esiopetuksessa ja perusopetuksessa

Esiopetuksessa kiusaamiseen puuttumisen eteneminen on saman suuntainen perusopetuksen kanssa. Huoltajien tiedottaminen tai heidän kanssaan tehtävä yhteistyö aloitetaan pääsääntöisesti heti kiusaamisen tultua ilmi. Puuttumismalliin kuuluvat kuulemiset kirjataan lapsen esiopetussuunnitelmaan. Ohjeistus menettelyyn löytyy lapsen esiopetussuunnitelmaohjeesta.

Hyvästä yrityksestä huolimatta osa kiusaamisesta jää piiloon koulun aikuisilta, eikä kiusaamisen tunnistaminen ole itsestään selvää. Joskus kiusaaminen on niin hienovaraista, että se jää kokonaan huomaamatta. Koululla on velvollisuus puuttua mahdolliseen kiusaamiseen ja muuhun epäasialliseen käyttäytymiseen, mutta ilman tietoa kouluilla ei pystytä toimimaan. Tieto kiusaamisesta voi tulla koulun aikuisille monesta lähteestä. Myös huoltajan on tärkeä kertoa koulun henkilöstölle havaitsemastaan tai tietoonsa tulleesta epäilystä kiusaamisesta. Kiusaamisen selvittelytyön käynnistäminen ja läpivieminen ovat opetushenkilöstön vastuulla. Opiskeluhuollon henkilöstö voi olla mukana kiusaamisen selvittelyn eri vaiheissa tilanteen mukaan, mutta ensisijaisesti heillä on vahva rooli asian selvittelyn osana tarjottavan tuen toteuttamisessa.

Kiusaamisen selvittäminen on koulun turvallisesta opiskeluympäristöstä huolehtimista eikä sen selvittämiseen osallistuminen perustu oppilaan vapaaehtoisuuteen (kuten yksilökohtainen opiskeluhoito). Huoltaja ei voi pääasiallisesti kieltää asian selvittämistä ja tarvittaessa huoltajan kanssa yhteistyössä pyritään tilanteen edellyttämään selvitykseen. Vaikeissa tilanteissa voidaan konsultoida esimerkiksi kaupungin lakimiestä.

Kiusaamisen selvittäminen tapahtuu vaihteittain: alkuarviointi, keskustelu kiusatun kanssa, yksilö- ja ryhmäkeskustelut kiusaajien kanssa, seurantakeskustelut erikseen kiusatun ja kiusaajien kanssa sekä tarvittaessa yhteiskeskustelu asianosaisten ja huoltajien kanssa (Kuva 11.). Selvittäminen käynnistyy, kun koululla joku saa tiedon mahdollisesta kiusaamisesta. Tehdään pikaisesti alkuarviointi. Asiaa selvitetään ja hoidetaan työparina. Työparin toinen jäsen on luokanopettaja/-valvoja ja toinen on opetushenkilöstön jäsen tai tilanteen edellyttäessä opiskeluhuollon palvelujen henkilöstöä. Sama työpari työskentelee yhdessä mahdollisuuksien mukaan koko prosessin ajan. Alkuarvioinnin aikana arvioidaan, onko kyse kiusaamisesta. Jos kyseessä on kiusaaminen, edetään puuttumisprosessin mukaisesti. Jos kiusaamisesta on olemassa todisteita kuten sosiaalisen median

viestejä (some-viestit) tai teksti- tai sähköpostiviestejä, pitää ne säilyttää. Dokumentointi alkaa heti ja sitä varten opetus- ja kasvatushenkilöstölle on annettu erilliset ohjeet. Se ohjaa prosessin läpivientiä ja vahvistaa osallisten oikeusturvaa. Dokumentointilomakkeet muodostavat rekisterin ja siitä on laadittu asianmukainen tietosuojaseloste (löytyy tämän luvun lopusta).

Prosessi etenee kiusatun kuulemisella. Kiusattu oppilas tarvitsee varmuuden siitä, että aikuiset puuttuvat tilanteeseen ja keskustelun tavoitteena onkin lisätä hänen turvallisuudentunnettaan. Kuulemisessa ollaan yhteydessä kiusatun huoltajaan ja kerrotaan tapahtuneesta sekä koulun velvollisuudesta huolehtia turvallisesta oppimisympäristöstä (PoL 29 §). Kiusatulle ja hänen huoltajalleen kerrotaan oikeudesta saada opiskeluhuollon palveluja. On ehdottoman tärkeää huolehtia siitä, että kiusattu saa tarvitsemansa avun ja tuen. Kuulemisessa sovitaan prosessin etenemisestä kiusatun ja hänen huoltajansa kanssa. Tarvittaessa käynnistetään moniammatillinen yhteistyö.

Seuraavaksi kuullaan kiusaajaa tai kiusaajia erikseen. Kuulemisessa ollaan yhteydessä kiusaajan huoltajaan ja kerrotaan tapahtuneesta sekä koulun velvollisuudesta huolehtia turvallisesta oppimisympäristöstä (PoL 29 §). Kiusaajalle ja hänen huoltajalleen kerrotaan oikeudesta saada opiskeluhuollon palveluja. Kuulemisessa sovitaan prosessin etenemisestä kiusaajan ja hänen huoltajansa kanssa. Kiusaajien kanssa järjestetään tarvittaessa ryhmäkeskustelu. Jos kiusaajia on useita ja heidän kuvauksensa tapahtuneesta ovat yhdenmukaiset, ei ryhmäkeskustelua välttämättä tarvitse käydä. Tarvittaessa käynnistetään moniammatillinen yhteistyö.

Seuranta tarvitaan aina. Suunnitelmallisessa seurannassa on hyvä järjestää ensimmäinen seurantakeskustelu erikseen kiusaamistilanteen osapuolten kanssa kahden viikon kuluttua ensimmäisestä kuulemisesta. Seurantakeskusteluita voidaan järjestää useita tilanteen niin edellyttäessä. Tarvittaessa käynnistetään moniammatillinen yhteistyö.

Jos kiusaaminen jatkuu tai tilanne ei ole parantunut, järjestetään yhteiskeskustelu asianosaisten ja heidän huoltajien kanssa. Kiusattua ei velvoiteta osallistumaan yhteiskeskusteluun. Keskustelussa sovitaan yhdessä huoltajien kanssa tarvittavista toimenpiteistä. Tarvittaessa käynnistetään moniammatillinen yhteistyö ja yhteistyössä esimerkiksi poliisin EET-ryhmän kanssa sovitaan jatkotoimenpiteistä.

Kuva 11. Kiusaamiseen puuttumisen malli

6.5 Esiintyvyyden seuraaminen

Opetuksen järjestäjä vastaa yleisesti ylläpitämiensä koulujen toiminnan turvallisuudesta ja lainmukaisuudesta. Opetuksen järjestäjä huolehtii oppilaiden ja oppilaiden yhdenvertaisuuden toteutumisesta ja yhteisten toimintamallien kehittamisestä järjestäjätasolla. Vastuu edellyttää koulujen toiminnan, mukaan lukien hyvinvointi ja turvallisuus, seurantaa, ohjausta ja valvontaa sekä mahdollisiin epäkohtiin puuttumista.

Kotkan toimintamalli velvoittaa kaikkia kouluja ja esiopetuksia ennaltaehkäisevään työhön ja aktiivista puuttumista erilaisissa tilanteissa. Koulut seuraavat kiusaamisen esiintyvyyttä arjessa. Opiskeluhoollon ohjausryhmä kerää lukuvuosittain lukumäärätietoa toimintamallin mukaisessa selvitysprosessissa olleista tapauksista. Lisäksi koulut ja esiopetukset arvioivat tätä tilannetta yleisesti. Tarvittaessa ennaltaehkäiseviä ja puuttumisen toimintamalleja kehitetään edelleen.

6.6 Suunnitelma kriisi-, uhka- ja vaaratilanteiden varalle

Kriisitilanteiden hoitamiseen varaudutaan kriisisuunnitelmalla, joka sisältää ohjeistuksen psykososiaalisesta tuesta koulussa ja esiopetusyksikössä. Kriisisuunnitelmasta vastaa rehtori yhteistyössä opiskeluhoollon kanssa. Esiopetuksessa siitä vastaa yksikön johtaja. Koulukohtainen kriisisuunnitelma ja yksikkökohtainen kriisisuunnitelma eivät ole julkisia asiakirjoja.

Kaikissa turvallisuutta uhkaavissa akuuteissa tilanteissa ensisijaista on ihmishenkien pelastaminen ja turvaaminen. Toimintaa koulussa johtaa rehtori tai muu henkilökuntaan kuuluva siihen asti, kunnes pelastus- tai poliisiviranomainen saapuu paikalle ja ilmoittaa ottavansa johdon ja vastuun tilanteesta (Oppilaitosten turvallisuus 2009). Lopullisen päätöksen, vaikkapa koulun evakuoimisesta kriisitilanteessa, tekee poliisiviranomainen eikä rehtori.

Koulun kriisitilanteissa noudatetaan kriisisuunnitelmaan kirjattuja, sovittuja viestintäohjeita. Tiedottamisesta vastaa tilannejohto, opetustoimenjohtaja tai rehtori. Koulun henkilöstö ei anna lausuntoja. Oppilaita pyritään suojelemaan mahdollisimman hyvin esimerkiksi tiedostusvälineiltä tulevilta haastattelupyynnöiltä. Kaikki edellä kuvatut käytänteet koskevat myös esiopetusta.

Koulussa on nimetty ydinryhmä, jota kutsutaan koulun kriisiryhmäksi. Koulun kriisiryhmän tehtäviä ovat ainakin seuraavat:

1. Huolehtia toimintansa suunnittelusta ja suunnitelman laadinnasta
2. Kirjata ryhmän sisäinen työnjako ja vastuuketju
3. Selvittää etukäteen kriisitilanteissa tärkeät paikallisesti/alueellisesti toimivat yhteistyötahot ja sopia yhteistyön periaatteista ja käytännöistä
4. Perehdyttää koulun muuta henkilöstöä suunnitelmaan järjestämällä koulutusta ja hankkimalla kirjallisuutta
5. Huolehtia siitä, että kaikki koulun aikuiset, oppilaat ja huoltajat tietävät, miten toimia erilaisissa tilanteissa ja miten tilanteesta tiedotetaan kriisin eri vaiheissa
6. Organisoida toimintaa kriisitilanteissa
7. Huolehtia välittömästä henkisen tuen tarpeesta sekä mahdollisista jatkotoimista
8. Arvioida kriisitilanteissa toteutettuja toimia ja tehdä kriisisuunnitelmaan tarvittavat muutokset

Ajallisesti äkillisten kriisien hoitaminen jakautuu psykososiaalisen tuen osalta kolmeen vaiheeseen (Hädän hetkellä – psyykkisen ensiavun opas 2009, mukaillen):

1. varautumiseen (joka sisältää kriisisuunnitelman, kouluttautumisen, harjoittelun ym.),
2. psyykkiseen ensiapuun (joka on välitöntä sokkivaiheen tukitoimintaa) ja
3. varhaiseen puuttumiseen (reaktiovaiheen, osin myös työstämis- ja käsittelyvaiheen tukeen).

Opetushallitus on antanut kouluille erillisiä toimintaohjeita muun muassa oppilaan kuoleman, opettajan kuoleman, oppilaan lähiomaisen kuoleman sekä koulussa tapahtuneen onnettomuuden tai väkivaltatilanteessa toimimiseksi.

7 OPISKELUHUOLTO PERUSOPETUKSEEN VALMISTAVASSA OPETUKSESSA

Perusopetukseen valmistavan opetuksen opiskeluhuollon järjestämistä ja toteuttamista koskevat samat periaatteet ja oppilaita samat oikeudet kuin perusopetuksen oppilaille annettavassa opiskeluhuollossa. Tämä koskee myös perusopetukseen valmistavaa opetusta, joka toteutuu esiopetuksessa.

Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa oppilaalla on oikeus opetukseen osallistumisen edellyttämään maksuttomaan opiskeluhuoltoon. Yhteisön ja yksittäisten oppilaiden terveydestä, hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtiminen ulottuu kaikkeen koulutyöhön.

Opiskeluhuolto on ensisijaisesti ennaltaehkäisevää yhteisöllistä työtä. Yhteisöllinen opiskeluhuolto on kaikkien koulu yhteisössä työskentelevien ammattilaisten yhteinen tehtävä. Yhteisöllinen opiskeluhuolto on osa perusopetukseen valmistavan opetuksen yhteisöllistä toimintakulttuuria ja ensisijainen tapa toteuttaa opiskeluhuoltoa. Lisäksi oppilailla on oikeus opiskeluhoitopalveluihin, joita ovat kouluterveydenhuolto sekä kuraattori- ja psykologipalvelut. Opiskeluhoitopalvelut järjestetään lähipalveluna. Opiskeluhuollon palvelujen järjestämisestä vastaa Kymenlaakson hyvinvointialue. Opiskeluhoitotyötä ohjaa oppilaan edun ensisijaisuus (YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989).

Opiskeluhoiltoa toteutetaan esiopetuksen, opetustoimen ja hyvinvointialueen suunnitelmallisena yhteistyönä oppilaiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen, kuten perheen kotoutumissuunnitelmasta vastaavan tahon kanssa. Opiskeluhoitotyössä turvataan oppilaan ja huoltajan osallisuus, työskentelyn luottamuksellisuus sekä kunnioittava vuorovaikutus. Osallisuuden varmistamiseksi huolehditaan tarvittavista tulkitsemispalveluista.

Opiskeluhuollon toimintatavoista ja palveluista tiedotetaan suunnitelmallisesti. Huoltajille annetaan tietoa myös suomalaisen koulutusjärjestelmän sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatavoista ja saatavuudesta. Tiedottamisen ymmärrettävyys on tärkeä varmistaa.

8 OPIKELUHUOLTOSUUNNITELMAN TOTEUTTAMINEN, SEURAAMINEN JA ARVIOINTI

Koulun yhteisöllinen opiskeluhoitoryhmä arvioi yhteistyössä oppilaiden, huoltajien ja henkilökunnan kanssa yhteisöllisen opiskeluhoollon tavoitteiden lisäksi opiskeluhoollon kokonaisuuden toteutumista kevätlukukauden lopulla. Arvion perusteella ryhmä päivittää koulukohtaisen toimintahuoltosuunnitelman seuraavalle lukuvuodelle viimeistään elokuun lopussa. Suunnitelma toimitetaan seuraavan lukuvuosisuunnitelman yhteydessä opetustoimeen yhdyspintatyön suunnittelijalle. Opiskeluhoollon ohjausryhmä arvioi kokonaisuutena koulujen toimintasuunnitelmat ja asettaa niiden perusteella omalle työskentelylleen tavoitteita.

Opetuksen järjestäjä seuraa koulujen toimintasuunnitelmien toteutumista. Opiskeluhooltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen ovat osa opetuksen järjestäjän omavalvontaa koskevaa tehtävää. Koulut huolehtivat omalta osaltaan

opiskeluhooltosuunnitelman toteuttamisesta, seuraamisesta ja arvioinnista. Opetuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä opetustoimen ja Kymenlaakson hyvinvointialueen opiskeluhooltopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa opiskeluhoollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta. Kotkassa opetustoimi, opiskeluhoollon ohjausryhmä ja monitoimijainen Kasva Kotkassa -ryhmä vastaavat tästä.

LIITTEET

Liite 1. Kiusaaminen, häirintä, väkivalta, rikokset ja rikolliset teot

KOTKAN KAUPUNKI**LIITE KIUUSAAMINEN, HÄIRINTÄ, VÄKIVALTA, RIKOKSET JA RIKOLLISET TEOT**

Opetustoimen vastuualue/ perusopetus ja lukiokoulutus

Varhaiskasvatuksen vastuualue/ esiopetus

TIETOSUOJASELOSTE

EU:n yleinen tietosuoja-asetus (2016/679); Tietosuoja laki (1050/2018)

KIUUSAAMISEN SELVITTÄMISEEN LIITTYVÄT ASIAKIRJAT JA NIIDEN ARKISTOINTI**1 REKISTERIN NIMI**

Esi- ja perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa kiusaamiseen selvittämiseen liittyvät asiakirjat.

2 REKISTERINPITÄJÄ

Kotkan kaupunki / hyvinvointilautakunta

PL 205

48101 Kotkan kaupunki

3 REKISTERIASIOITA HOITAVAT HENKILÖT

Yksiköiden johtajat ja koulujen sekä oppilaitosten rehtorit

Opetus- ja kasvatushenkilöstö vastaa yhdessä esimiestensä kanssa selvittävien tietojen käsittelystä ja yleisen informoinnin lisäksi tapahtuvasta rekisteröidyn informoinnista.

4 REKISTERIN KÄYTTÖTARKOITUS

Rekisterin käyttötarkoitus liittyy kiusaamiseen liittyvän selvittelyn dokumentointiin esiopetuksessa, peruskouluissa ja toisen asteen opinnoissa. Rekisterin tarkoitus on asiakasasiakirjojen laatiminen ja pitäminen selvittämisprosessin hoitoa varten sekä tilastollinen käyttö Kotkan kaupungin opetustoimen omaa seurantaa varten.

5 REKISTERIN HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYPERUSTE

Henkilötietojen käsittelyperuste on tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 c-kohta. Henkilötietojen käsittely perustuu Perusopetus- ja Lukiolakiin ja -asetuksiin. Koululla ja oppilaitoksella on selvittämis- ja toimintavelvoite.

6 REKISTERIN TIETOSISÄLTÖ

- kiusaamistapausten alkuarviointi
- kiusaamisesta ilmoittaneen nimi
- kiusatun oppilaan nimi ja luokka
- kiusaamiseen osallistuneiden nimi ja luokka
- kiusaamisen selvitystyöhön osallistuneiden nimitiedot
- yhteenveto ja arviointitiedot

7 REKISTERIN SÄÄNNÖNMUKAISET TIETOLÄHTEET

1. Oppilas/opiskelija itse tai opiskelutoveri
2. Opetustoimen opetus- ja kasvatushenkilöstö
3. Huoltaja tai toisen opiskelutoverin huoltaja
4. Oppilaan yksilölliseen opiskeluhooltoon osallistuvilta saadaan yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 23 §).

8 SÄÄNNÖNMUKAISET HENKILÖTIETOJEN LUOVUTUKSET

Rekisteristä ei tehdä säännönmukaisia henkilötietojen luovutuksia. Salassa pidettäviä tietoja voi luovuttaa, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty (viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 7 luku, PoL 40 §).

Tietojen luovuttaminen kunnan opetustoimen sisällä:

Tiedot lukuvuoden aikana selvitetystä kiusaamistapauksista toimitetaan opetustoimen hallinnolle. Tiedot eivät sisällä yksityiskohtaisia tietoja kiusatusta tai kiusaajista. Tieto kerätään lukumäärin lukuvuotta kohti.

9 REKISTERIN KÄYTTÖ

Kiusaamisen selvittelystä syntyneitä asiakirjoja käyttää vain selvittelyyn osallistunut ja prosessin etenemisestä vastuussa oleva opetus- ja kasvatushenkilöstö ja tilanteen edellyttäessä opiskeluhoollon palvelujen edustaja tietosuojalainsäädännön vaatimukset huomioiden (käyttötarkoitussidonnaisuus, salassapitosäädökset, huolellisuusvelvoite, suojaamisvelvoite).

Rekisteristä tuotetaan tilastoja Kotkan kaupungin opetustoimelle. Tilastointia varten tietoja käsitellään ilman tunnisteita.

10 REKISTERIN YHDISTÄMINEN MUIHIN HENKILÖREKISTEREIHIN

Asiakasasiakirjatietoja ei yhdistetä muihin henkilörekistereihin.

11 REKISTERIN SUOJAAMINEN

Rekisterin tiedot ovat salassa pidettäviä (Tietosuoja-laki 35§, Julkisuuslaki 24 §). Tietoja käsitteleviä työntekijöitä koskee vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuus jatkuu työntekijän palvelussuhteen päätyttyä.

Asiakirjoja ei tallenneta sähköisesti. Manuaalisia asiakirjoja säilytetään yksiköissä, kouluissa ja oppilaitoksissa erikseen osoitetuissa lukituissa työpisteissä tai lukituissa kaapeissa.

12 HENKILÖREKISTERIN JA REKISTERITIE TOJEN SÄILYTYS, ARKISTOINTI JA HÄVITTÄMINEN

Asiakastietojen säilyttämisessä ja tietojen hävittämisessä noudatetaan arkistolaitoksen kulloinkin voimassa olevia sääntöjä ja määräyksiä. Kiusaamisen selvittämisessä täytettävät lomakkeet rinnastetaan kasvatustieteiden tutkimuskeskustelumerkintöihin ja opiskelijajärjestelmän päiväkirjamerkintöihin. Näin ollen kiusaamisen selvittämisestä laadittujen asiakirjojen säilytysaika on 10 vuotta.

Henkilökohtaiset muistiinpanot hävitetään, kun tiedot siirretään varsinaisiin selvityslomakkeisiin. Asiakirjat arkistoidaan Kotkan opetustoimeen. Asiakirjoja hävitettäessä huolehditaan siitä, että ne eivät joudu sivullisen käsiin.

13 REKISTERÖIDYN INFORMOINTI

Tietosuojaseloste on nähtävillä koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman liite-osan liitteenä sekä yksikkö-, koulu- ja opilaitoskohtaisesti. Lisäksi tietosuojaseloste on nähtävillä Kotkan kaupungin internet-sivuilla.

14 TARKASTUSOIKEUS

Rekisteröidyllä on oikeus tarkastaa itseään koskevat henkilötiedot (Tietosuoja-asetus artikla 15). Henkilö voi esittää tarkastuspyynnön henkilökohtaisesti tai kirjallisesti asianomaiselle koulupsykologille tai johtavalle psykologille ja kuraattorien osalta asianomaiselle kuraattorille tai vastaavalle kuraattorille ja molempien osalta myös opiskeluhuollon suunnittelijalle. Tiedot pyritään antamaan viivytyksettä ja pyydettyä kirjallisina. Tiedot antaa asianomainen työntekijä. Huoltajalla on oikeus tarkastaa lastaan koskevat tiedot (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 4 §) Lapsi voi tietyissä tapauksissa kieltää huoltajalta oikeuden tarkastaa lasta koskevat tiedot. (PotL 9 § 2)

Jos tarkastusoikeus poikkeuksellisesti evätään, siitä annetaan kirjallinen todistus. Todistuksesta ilmenee syyt, joiden vuoksi tarkastusoikeus on evätty. Rekisteröity voi saattaa asian tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi.

Tietosuojavaltuutetun toimisto

PL 800

00521 Helsinki

Tietosuojavaltuutettu voi antaa rekisterinpitäjälle määräyksen rekisteröidyn tarkastusoikeuden toteuttamisesta.

15 TIEDON KORJAAMINEN

Mikäli rekisterissä havaitaan käsittelyn kannalta virheellinen, tarpeeton, puutteellinen tai vanhentunut henkilötieto, oikaisee asiakastyöntekijä sen omasta aloitteestaan tai asiakkaan pyynnöstä (Tietosuoja-asetus artikla 16). Oikaisu pyyntö tehdään kirjallisesti. Korjausta tehtäessä vanha tieto jää näkyviin. Korjauksen tekemisestä jää merkintä ajankohdasta, kuka korjannut ja miten korjattu. Lukittu-tilassa olevan tiedon korjaaminen on mahdollista vain avaamalla tiedot uudestaan. Vain järjestelmän pääkäyttäjä voi avata lukitut tiedot.

Mikäli työntekijä ei hyväksy rekisteröidyn vaatimusta tiedon korjaamisesta, kieltäytymisestä annetaan rekisterin vastuuhenkilön allekirjoittama todistus, josta ilmenevät syyt, joiden vuoksi vaatimusta ei ole hyväksytty. Henkilölle kerrotaan hänen oikeudestaan saattaa asia tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi.

16 KIELTO-OIKEUS

Asiakasasiakirjoissa olevat tiedot ovat salassa pidettäviä. Niitä ei luovuteta, ellei tietoa pyytävällä ole lakiin perustuvaa oikeutta tiedon saamiseen. Rekisteröidyn ei siis tarvitse esittää nimenomaista tietojen luovutuskieltoa.

Päivitetty 7.4.2021

Kotkan opetustoimi ja varhaiskasvatus

Juha Reihe, tietosuojavastaava